

מאי 2007

ירושלים

תכנית אסטרטגית לחיזוק מעמדה של ירושלים כבירה ציביליזציונית של העם היהודי

ערי בירה משמשות כמקור לגאווה ותחושת זהות בקרב עמים ודתות...
חיזוק הזהות וההזדהות היהודית העולמית מחייב מדיניות חדשנית שתכלול
את חיזוק מעמד ירושלים כבירתו התרבותית של העם היהודי.

THE JEWISH PEOPLE POLICY PLANNING INSTITUTE
(ESTABLISHED BY THE JEWISH AGENCY FOR ISRAEL) LTD

המכון לתכנון מדיניות עם יהודי
(מיסודה של הסוכנות היהודית ל"י) בע"מ

מועצת המנהלים והמועצה המקצועית המנחה:

יו"ר

דניס רוס

חברי מועצת המנהלים:

עוזי ארד

רות גביזון

עוזי דיין

סטיב הופמן

אהרן ידלין

מורלי לוי

יהודית ליברנט

יצחק מולכו

יעקב נאמן

סטיב נסטיר

סוזן סטון

יעקב עמידרור

סמי פרידריך

אירוין קוטלר

ג'ון רסקיי

נשיא־מכון

יחזקאל דרור

מנכ"ל

אבינעם בר־יוסף

ניהול פרויקטים

איטה אלקלעי

שותפים וחברי האסיפה הכללית:

מוריס אופיט

נשיא המגבית היהודית המאוחדת פדרציית ניו יורק

זאב ביילסקי

יו"ר הנהלת הסוכנות היהודית לא"י

חגי מרום

גזבר הסוכנות היהודית לא"י

ליאוניד נבזלין

מטעם קרן נדב

קרול סולומון

יו"ר חבר הנאמנים של הסוכנות היהודית לא"י

ג'יי סרבר

יו"ר ועדת התקציב והכספים של הסוכנות היהודית לא"י

ארלין קאופמן וסנדי בקלור

לי קורמן

מטעם קרן דוד ואינז מאירס

ג'ק קיי

לסטר קראון וצ'רלס גודמן

מטעם משפחת קראון־גודמן

תודות לפדרציית לוס אנג'לס ולפדרציית שיקאגו על

תמיכתם בפרוייקט

המכון לתכנון מדיניות עם יהודי THE JEWISH PEOPLE POLICY PLANNING INSTITUTE
(מיוסדה של הסוכנות היהודית ל"א" בע"מ LTD (ESTABLISHED BY THE JEWISH AGENCY FOR ISRAEL)

ירושלים

תכנית אסטרטגית לחיזוק מעמדה של ירושלים כבירה ציביליזציונית של העם היהודי

מיכאל וייל

בשיתוף עם
אהבה זרמבסקי

ירושלים, מאי 2007, אייר ה'תשס"ז

כל הזכויות שמורות © 2007, למכון לתכנון מדיניות עם יהודי (מיסודה של הסוכנות היהודית לא"י) בע"מ,
ירושלים. <http://www.jpppi.org.il>

עימוד: מרזל א.ש. – ירושלים
עיצוב העטיפה: ש' קים גלסמן, ירושלים
תמונת הכותל על העטיפה: שימי נכטיילר
תמונת בניין העיריה: גילה ברנד
נדפס בישראל ע"י גפן בית הוצאה לאור בע"מ, ירושלים
www.israelbooks.com

תוכן העניינים

5	הקדמה יחזקאל דרור
7	א. תמצית מנהלים
13	ב. ההקשר, היעדים ואוכלוסיות המטרה
19	ג. חזון מעשי לירושלים כבירתו התרבותית של העם היהודי
23	ד. בירות תרבותיות
27	ה. המציאויות של ירושלים
39	ו. כיווני מדיניות והמלצות
49	ז. מימוש – מבנה, משאבים והצעדים הבאים
53	נספח א' – מתודולוגיה
53	נספח ב' – רשימת מרואיינים
54	נספח ג' – מקורות

"ירושלים חי"

עשרה קבין של יופי ירדו לעולם. תשעה נטלה ירושלים ואחד נטל העולם כולו.
(תלמוד בבלי, מסכת קידושים מ"ט, ב)

למען ציון לא אחשה ולמען ירושלים לא אשקוט עד יצא כנגה צדקה וישועתה
כלפיד יבער
(ישעיה ס"ב, א)

הקדמה

מסמך זה עוסק בחיזוק מעמדה של ירושלים כבירתו התרבותית של העם היהודי וכמרכז תרבותי ורוחני לאנושות כולה, תוך כיבוד ושמירה על חשיבותה לנצרות ולאיסלאם.

המסמך הוכן במכון לתכנון מדיניות עם יהודי ביוזמה משותפת של ראש עיריית ירושלים ושל השר הקודם לענייני ירושלים והתפוצות, והוא מהווה חלק מהמיזם החדש של המכון בנושא זהות יהודית עולמית, בראשות פרופ' חיים וקסמן, למרות שהוכן עוד לפני תחילתו של מיזם זה.

כמו כל מיזמי המכון לתכנון מדיניות עם יהודי, משלב גם מסמך זה מתודולוגיות תכנוניות עם גיבוש המלצות אסטרטגיות. המסמך הוכן על-ידי מיכאל וייל בשיתוף עם אהבה זרמבסקי, ומשלב תשומות מכל חברי הסגל המקצועי של המכון. המכון לתכנון מדיניות עם יהודי נושא באחריות סופית וקולקטיבית לדו"ח זה.

היחסים בין ישראל, כמדינה יהודית דמוקרטית שבה יחיו בקרוב רוב היהודים בעולם, לבין הקהילות היהודיות ברחבי העולם, מציבים בעיות רבות. מצד אחד, הסולידריות המעוגנת במורשת משותפת ובתחושת הגורל המשותף, היא חזקה. מצד שני, ההבדלים העמוקים בין משמעות החיים כיהודים בישראל ובתפוצות, ובין המבנים החברתיים-כלכליים והפוליטיים של מדינה לבין רשתות וולונטריות של קהילות נפרדות, עלולים להחריף מאוד בדור הבא, שעבורו אירועים מכוננים רבים הקשורים בהקמת מדינת ישראל, והופעת סוגים חדשים של קהילות יהודיות, בעיקר בארה"ב, נתפסים כהיסטוריה ולא כחוויות אישיות.

דווקא משום כך, חיזוק הזהות וההזדהות היהודית העולמית מחייב מדיניות חדשנית, שתכלול את חיזוק מעמדה של ירושלים כבירתו התרבותית של העם היהודי.

ברצוני להוסיף הערה לגבי תלות הגומלין שבין עתידה הפוליטי של ירושלים לבין הפיכתה לבירתו התרבותית של העם היהודי. אין ספק שהשגת הסכם בדבר עתיד ירושלים, גבולותיה וההכרה הבינלאומית בה יקלו על המשימה של הפיכתה לבירתו התרבותית של העם היהודי, ובחלקם הם אף חיוניים לחיזוק משמעותי של מעמדה העולמי בכלל. אבל נקיטת פעולה נמרצת לחיזוק ירושלים כבירתו התרבותית של העם היהודי אינה תלויה בהסכם פוליטי, אינה זקוקה לו ואף אינה צריכה להמתין לו. זאת ועוד, חיזוק המעמד התרבותי של ירושלים עשוי לסייע בהשגת הסכם שיענה על השאיפות היהודיות תוך הכרה בחשיבות ירושלים לנצרות ולאיסלאם.

מכאן חשיבות המסמך על ניתוחיו, חזונו המציאותי והמלצותיו המדיניות, לא רק לפיתוח ירושלים אלא גם לעתיד העם היהודי בכלל. לאור זאת מקווה המכון לתכנון מדיניות עם יהודי כי תינקט פעולה ממשית על פי קווי ההצעה המוגשת במסמך זה, הן על-ידי ממשלת ישראל והן על-ידי עיריית ירושלים, ביחד עם ארגונים לא-ממשלתיים ומקבלי החלטות וארגונים יהודיים מובילים בעולם כולו.

יחזקאל דרור

נשיא מכון

תמצית מנהלים

האוכלוסיות שהן הלקוחות של מסמך זה הן:

1. ממשלת ישראל.
2. ראש העיר ועיריית ירושלים.
3. ארגונים יהודיים עיקריים, כגון הסוכנות היהודית והקונגרס הציוני.
4. מקבלי החלטות מובילים בעם היהודי, בישראל ובחור"ל.
5. קהילות יהודיות גדולות ברחבי העולם.
6. הוגים ופעילים יהודיים.
7. גופי התנדבות רלוואנטיים למיזם.

אוכלוסיות המטרה/יעד הן יהודים בכל מקום והחברה העולמית.

הסוגיה המכרעת היא הצורך להקטין את הפער בין החזונות, התפיסות והאידיאלים לגבי ירושלים, לבין המציאות של ירושלים, או באופן מטאפורי, בין ירושלים של מעלה/השמיימית לבין ירושלים של מטה/הארצית.

לצורך תיאור עתיד אפשרי לירושלים הועלה **חזון ריאליסטי**, אשר שימש כמסגרת העיקרית לדו"ח זה.

החזון הריאליסטי מורכב מהיסודות הבאים:

במישור תרבותי, דתי, רוחני וחינוכי:

1. ירושלים משתמשת בעברה כדי להוביל אל העתיד.

מסמך זה הוכן על-ידי המכון לתכנון מדיניות עם יהודי בעקבות יוזמה משותפת של ראש עיריית ירושלים והשר הקודם לענייני ירושלים והתפוצות.

מטרתו העיקרית של המיזם היא **לפתח כיווני מדיניות לחיזוק מעמדה של ירושלים כבירתו הציביליזציונית (ובכלל זה הרוחנית, התרבותית, הדתית, החברתית ועוד) של העם היהודי.**

היעד העיקרי כולל בתוכו מספר יעדי משנה המשרתים את היעד העיקרי:

1. לפתח את רעיון הבירה התרבותית בהקשר של ירושלים והעם היהודי.
2. לזהות את הפוטנציאל התרבותי והרוחני של ירושלים.
3. לפתח קשרים, זיקות וחיבורים בין ירושלים לבין היהודים בתפוצות.
4. לתרגם את התפיסות המגולמות בפסוקים "כי מציון תצא תורה" ו"אור לגויים" למדיניות וקווי פעולה.
5. להבהיר את המשמעויות והמסרים האוניברסליים של ירושלים לחברות המונותיאיסטיות בפרט, ואולי לחברה העולמית בכלל.
6. לעורר יצירת מסרים משמעותיים מירושלים הן לתפוצות והן לאנושות בכלל.
7. להציע מדיניות, תוכניות והסדרים ארגוניים המממשים יעדים אלה.

כדי להגשים יעד זה. כמה מן התכונות הבולטות ביותר הן:

- ירושלים היא מרכז חינוך, לימוד ומחקר, ויש בה משאבים חינוכיים יהודיים רבי-עוצמה שניתן לשאוב מהם כדי להגביר את הידע והחיבור היהודי עם ירושלים.
- ירושלים היא מרכז תרבותי יהודי. אבל לישראל ולירושלים חסרה אסטרטגיה להעמקה וחיזוק המרכזיות התרבותית והצגתה לקהלים עיקריים.
- ירושלים היא מרכז יהודי דתי חשוב.
- ירושלים היא אולי המרכז המרכז הרוחני והדתי של העם היהודי, אך היא אינה מדברת בקול ברור בעניין זה.
- צמצום הידע היהודי משפיע לרעה על תפקיד ירושלים ופוגם בקשר עם העיר.
- ירושלים היא חווייתית. היא מפעילה את כל החושים.
- ירושלים היא עיר קוסמופוליטית למדי והתיירות היא ענף מרכזי בכלכלת העיר.
- ירושלים נתפסת כמרכז של צדק נורמטיבי.
- יש דרכים רבות שבהן יהודי התפוצות בונים קשרים קבועים-למחצה עם ירושלים – רכישת דירות, בילוי שבתון, לימודים או השקעות.
- ירושלים, ביחד עם ניו יורק, מהווה מרכז גדול לתשתית הארגונית של העם היהודי.
- ירושלים היא מרכז של תקשורת בינלאומית.

את הבעיות, החולשות והאיזמים הגלומים במציאות של ירושלים ניתן לסכם כך:

- ירושלים היא עיר ענייה באופן יחסי ויש בה רק מעט משאבים זמינים לניצול מידי. וגם, באורח פרדוקסלי משהו, רכישת בית בירושלים היא עסק יקר יחסית.
- ירושלים היא עיר עתירת קונפליקטים. אלה כוללים סכסוכים פוליטיים, דתיים ואתניים. סכסוכים אלה מונעים מירושלים להיתפס כמרכז העומד מעל כל מחלוקת. לדוגמה, הזרמים הקונסרבטיבי והרפורמי

2. ירושלים כמרכז היצירתיות היהודית וכליבה תרבותית.
3. המחשבה הדתית היהודית, המחקר, הרעיונות והמנהיגות יוצאים מירושלים.
4. ירושלים כמוקד של ידע וחינוך – "כי מציון תצא תורה".
5. ידע מוגבר ביהדות מחזק את המודעות לירושלים ואת הבנתה.
6. ירושלים משמשת כבית היוצר העיקרי של פרסומים ומוצרים יהודיים.
7. סינרגיה בין היבטים שונים של תרבות, רוחניות ודת.
8. ירושלים כמקום לאנשים צעירים.

במישור דמוגרפי, גיאוגרפי, תיירותי ומוקד עלייה לרגל:

9. ירושלים כמרכז הגיאוגרפי של העם היהודי; עיר שרוב היהודים מבקרים בה.
10. נוף עירוני מפואר המבטא את ההיסטוריה, התרבות והערכים היהודיים.
11. ירושלים מתפתחת כמרכז המרחב הווירטואלי היהודי ומובילה בשימוש בטכנולוגיות מתקדמות.
12. חשיבותה המרכזית של ירושלים ותפקידה המוסכם על הכל כמרכזו הפוליטי של העם היהודי.
13. שימוש בלוח החגים היהודיים.

במישור האוניברסלי והעולמי:

14. ירושלים כמרכזן של שלוש הדתות המונותאיסטיות העיקריות.
15. ירושלים כעיר רבת-תרבותית.
16. מסרים אוניברסליים יוצאים מירושלים.
17. ירושלים כעיר גלובלית, בינלאומית, תרבותית ועולמית.

בבחינת המציאויות של ירושלים, התמונה הכוללת של ירושלים היא שלמרות שמבחינה היסטורית היא בירת התרבותית של העם היהודי ואף שיש לכך ביטויים רבים, הפוטנציאל גדול בהרבה, ויש הרבה מה לעשות

התפוצות; וגם לאוכלוסיות המטרה המשניות – יהודים בישראל ובמישור הבינלאומי – הקהילה הבינלאומית. ירושלים נחשבת לנכס ולמרכיב מרכזי כבירתו התרבותית של העם היהודי, ולא של מדינת ישראל בלבד. כבירת העם היהודי היא מציבה דרישות ומציעה זכויות וחובות. ליהודים מכל העולם יש זכות להחליט

על ירושלים ועל עתידה. יהודי התפוצות צריכים להיות מעורבים בבניית ירושלים ובהפיכתה לבירתו התרבותית של העם היהודי, בנוסף להיותה בירת מדינת ישראל.

כבסיס כולל לכיווני המדיניות המוצעים, מומלץ כי ירושלים תדגיש את הקשר בין עברה לבין ההווה והעתיד שלה על-ידי פיתוח מורשתה ושליחותה התרבותית, תוך שימוש במצע התרבותי והדתי שלה להפצת מסרים וערכים יהודיים מרכזיים ליהודים ולאנושות.

מוצעים ארבעה "מנועים" עיקריים:

(א) התמקדות בדור הצעיר

עדיף למקד את המאמצים באוכלוסיות המטרה שיניבו את ההשפעה הגדולה ביותר – צעירים והדורות הבאים.

(ב) שימוש בהיסטוריה

למידת עברה של ירושלים יכולה לסייע בהבנת ההווה שלה וגם בחשיבה על עתידה. יש להציג אתרים היסטוריים כאופנים להבנת ההווה והעתיד. כמו כן צריך להזמין את המבקרים לראות את העיר כחלק מובהק של העולם המודרני.

(ג) שימוש בלוח השנה

בלוח השנה היהודי מופיעים תאריכים משמעותיים רבים העוסקים בירושלים. יש למקד אירועים סביב מועדים אלה.

(ד) עירוב והלֶהֶבֶת הלא-דתיים והחילונים

ירושלים שייכת לכל היהודים. מטבעה היא מייצגת

ביהדות, והיהודים שהתגיירו במסגרותיהם, אינם זוכים להכרה מלאה.

- התגברות הזרם החרדי בעיר מרחיקה את ירושלים ממספר מגזרים, בעוד שבעיני אחרים, ה"חרדיזציה" והדתיות המתחזקת בירושלים מבססות את הדימוי הרוחני של ירושלים.
- ירושלים נתפסת בעיני הרוב כעויינת לגיוון ולפלורליזם הדתי ביהדות.
- כמה סוגיות מכריעות הקשורות בזכויות נשים מתגלמות בזירה הירושלמית, כפי שניתן לראות מסוגיית תפילות נשים בכותל המערבי ו"מצעד הגאווה" ב-2006.
- בגלל עתידה הפוליטי הלא-ברור של העיר, ירושלים מתקשה להיתפס כעיר גלובלית בעלת מסר אוניברסלי.
- ירושלים אינה מוכרת במישור הבינלאומי כבירת ישראל.
- מזמן לזמן, ירושלים אינה נתפסת כעיר בטוחה. בשיא האינתיפאדה זו היתה בעיה חמורה, ששיבשה את חיי היומיום, אך גם בעת האחרונה, כאשר מספר הפיגועים קטן בהרבה, הביטחון עדיין נחשב סוגיה בעייתית בעלת השפעה מרתיעה.

כיווני מדיניות והמלצות

ניתן לפתח את העיר ירושלים במספר כיוונים, בהתבסס על נקודות החיוב והיתרונות היחסיים שלה, לקראת מימוש החזון המציאותי. שלושת הממדים העיקריים העשויים להוות כלים מרכזיים בפיתוח ירושלים הם:

1. הממד הציביליזציוני, ובכלל זה התרבותי, הדתי, הרוחני, האתי והחינוכי
2. הממד הגיאוגרפי והתיירותי
3. הממד הגלובלי והאוניברסלי

שלושת הממדים הללו יבואו לידי ביטוי בפעילויות המוצעות לאוכלוסיית המטרה העיקרית – יהודי

יש להקים ועדה מייעצת בינלאומית שתנחה את הפעילויות.
שם אפשרי למיזם-על זה של העם היהודי הוא:

"ירושלים חי"

הרשימה שלהלן מזהה כמה **מבעלי העניין (stakeholders)** העיקריים – ארגונים שיש להם או שצריך להיות להם עניין מהותי בקיומם של ירושלים חזקה ושל קשרים תוססים מעבר לים. מרביתם כבר הביעו עניין מסויים במיזם זה.

עיריית ירושלים, ממשלת ישראל, הסוכנות היהודית, UJC, קרן היסוד והפדרציות בארה"ב, קרן ירושלים, מכון ירושלים לחקר ישראל, Start-Up Jerusalem, מכון בן צבי, משכנות שאננים ופורום הקרנות של ירושלים.

בשלב זה מוצע רק תקציב "מטרה". גודלו והרכבו משקפים את התפיסה של השגת מסה קריטית גדולה מספיק לקבלת השפעה ואפקט הכפלה, ומתן ביטוי לרעיון של מיזם-על ענקי של העם היהודי.

לחמש השנים הראשונות מוצע **תקציב** ראשוני כולל של 50 מיליון דולר.

בעקבות מלחמת לבנון השניה והצורך להעניק קדימות לשיקום הצפון, ייתכן שהמימון הראשוני למיזם זה יהיה קטן יותר בשנים הראשונות ויגדל בהדרגה מאוחר יותר.

להלן דוגמה למיזמים אפשריים למימוש או התחלה בשלוש השנים הראשונות:

מיזמים קטנים או פעולות:

- סמסטר בירושלים לבתי-ספר יהודיים מהתפוצות
- שבתונים מאורגנים בירושלים
- פסטיבל תרבות יהודית
- תחרות אמנות שנתית לנוער בנושא ירושלים
- תוכניות בר/בת-מצווה מורחבות ומאורגנות
- קריאה בזמן "כל נדרי" בכל בתי הכנסת בתפוצות
- להתחייב לבקר בירושלים בשלוש השנים הבאות
- חגיגות מאורגנות לציון יום ירושלים בתפוצות
- ועדות מקומיות בתפוצות לענייני ירושלים (כפי

רוחניות וקדושה לכל היהודים. יש לה משמעות גם ללא-יהודים. זאת ניתן לבטא באמצעות תרבות, אמנות וחינוך.

להלן כיווני המדיניות העיקריים המוצעים בהתאם לשלוש הקטגוריות המרכזיות שבחזון הריאליסטי, כפי שהוצג לעיל.

במישור תרבותי, דתי, רוחני וחינוכי:

1. פיתוח תרבותי ולוח השנה.
2. לוודא כי קולה היהודי של ירושלים יישמע ויהיה לו ביטוי ברור ולכיד.
3. הרחבת המגזר החינוכי – "כי מציון תצא תורה".

במישור גיאוגרפי, תיירות חינוכית ומוקד עלייה לרגל:

4. שימוש במרחב האינטרנט ובטכנולוגיות מודרניות.
5. הכרה בתרומות לירושלים.
6. פיתוח התיירות.
7. חיזוק הממד המוסדי.

במישור האוניברסלי והעולמי:

8. ירושלים כעיר בינלאומית.
9. מסרים אוניברסליים – "אור לגויים".
10. פעילויות בחו"ל.

כשלושים-וחמישה מיזמים שונים מוצעים בתחומים כגון: דת, חינוך, תרבות, תיירות, בינלאומי, לוח השנה, פעילויות בתפוצות, ומוסדי.

"מיזם ירושלים" מחייב התייחסות והצגה כמיזם מרכזי של העם היהודי.

באופן אידיאלי, **הארגון** של מיזם ירושלים המוצע אמור להיות שותפות בין ממשלת ישראל, עיריית ירושלים, הסוכנות היהודית וגופים מרכזיים בעולם היהודי. ארגון זה יפעל כגוף פעולה מוביל, אך המימוש בפועל יתבצע בעיקרו על-ידי גופים קיימים, הרשומים להלן כבעלי עניין.

- שנעשה בהצלחה במסגרת חגיגות 3000 שנה לירושלים בשנת 1996)
- אזרחות כבוד כהכרה בתרומות ובמאמצים למען ירושלים

מיזמים ראשוניים גדולים והוניים:

- בית ספר תיכון יהודי בינלאומי
- מרכז ללימודים יהודיים מתקדמים
- מוזיאון העם היהודי
- מרכז ליהדות חילונית
- מרכז לדיאלוג בין-דתי של שלוש הדתות המונותיאיסטיות על עתיד האנושות במישור הגלובלי

הצעדים הראשונים כוללים קבלת החלטה עקרונית, גיוס השותפים העיקריים, אישור התכנון הכולל, תקציב התחלתי, הקמת ועדת היגוי ותשתית ארגונית לניהול פרויקטים.

תנאים מקדימים

1. מעורבות משמעותית של התפוצות ומימוש המיזם כשותפות בין ישראל לבין התפוצות.

2. תמיכה פוליטית משמעותית ומנהיגות, כולל הענקת חסות הממשלה וגופים יהודיים מובילים כגון הסוכנות היהודית, קרן היסוד וה-UJC.
3. יש להקדיש מחשבה מעמיקה הן לאגפים החילוניים והן לאגפים הדתיים של העם היהודי.
4. יש להתחשב ברגישויות של דתות וקבוצות אתניות אחרות. אסור שחיזוק יהודיותה של ירושלים ייעשה על חשבון הקהילות והרגישויות הנוצרות והמוסלמיות. פתיחות לטכנולוגיות חדשות לקידום האפשרות לחוות את ירושלים.
5. מאמצים מרוכזים ומסה קריטית. חשוב לא לדלל את המאמץ או לנסות לממש יותר מדי פעילויות ומיזמים מפוזרים. מאמץ מרוכז, שיתמקד במספר מועט של מיזמי דגל, יגביר את האפקטיביות ויטיב להשיג את היעדים. מסה קריטית נחוצה כדי להשיג השפעה ומקצועיות.
6. שיווק ויחסי ציבור. מרכיב מכריע במיזם ירושלים הוא התדמית. יש להשתמש ביחסי ציבור יצירתיים כדי לשווק את ירושלים.

ההקשר, היעדים ואוכלוסיית המטרה

1. ההקשר

ירושלים תפסה מאז ומעולם מקום ייחודי בחיים היהודיים, בין אם במישור הטקסי, בהיסטוריה או בחלומותיהם. כיום, כבירתה של מדינת ישראל המודרנית, היא משחקת תפקיד מרכזי בזהות הלאומית של ישראל, וממלאת תפקידים שלטוניים, חברתיים-תרבותיים, דמוגרפיים, תרבותיים, חינוכיים ורוחניים, אם לציין רק כמה מתפקידיה.

לאורך ההיסטוריה נתפסה ירושלים כעיר החשובה ביותר לרוב היהודים, כפי שניתן לראות במחשבה ובמסורת היהודית. נראה שכיום קיים אצל חלק מן העולם היהודי, הן בישראל והן בחו"ל, נתק בין המרכזיות של ירושלים במחשבתם לבין שאיפותיהם, וברוב המקרים שאיפות אינן מתורגמות למעשים.

ירושלים קשורה בעם היהודי ומרוממת אותו. עליה לשוב ולהיות המקום המרכזי של העם היהודי, ולהפוך לאתר העיקרי של פעילות הגומלין בין העם היהודי לבין העולם. היא עיר קדושה לשלוש הדתות המונותאיסטיות הגדולות; ההיסטוריה והתרבות שלה מעניקות משמעות והשראה לרבים.

אחת הבעיות של ירושלים היא היותה קשורה גם במסורות ובזכרונות שליליים בזכרון הקולקטיבי היהודי. דוגמה טיפוסית לכך היא האופן שבו יהודים מזכירים את ירושלים באמצע טקס הכלולות. תחת החופה מעלים את זכר ירושלים באמצעות שבירת כוס לזכר החורבן. חלק מן ההנחה שביסוד מיזם ירושלים המוצע היא להדגיש את החזון החיובי ואת הקונוטציות

החיוביות של ירושלים על-ידי פיתוח מגמות ודימויים חיוביים.

ירושלים אינה רק עיר של ריבוי תרבויות וקהילות, פסיפס לשונות ומסורות, אלא גם עיר של מאבק, סכסוך ומחלוקת. תהליך השלום במזרח התיכון מציב את ירושלים כאחת הבעיות הסבוכות ביותר, שכן כל עוד אין הסכם שלום מלא, מעמדה המדיני הסופי של ירושלים, גבולותיה ושאלת הריבונות הישראלית על חלקים ממנה ייוותרו שנויים במחלוקת.¹

יש להביא בחשבון את מציאויות היומיום בירושלים. זוהי עיר ענייה, תושביה נמנים על בעלי ההכנסות הנמוכות ביותר בארץ, ומשאביה הכלכליים זעומים. הטרור ובעיות הביטחון השוטף מצמצמים מעת לעת את היקף התיירות.

בעבר נעשו מספר ניסיונות להתמקד בירושלים ובקשר שלה עם העולם היהודי. אלה כוללים כמה אירועים חשובים סביב תאריכים היסטוריים, כגון:

1996 – "ירושלים 3000", לציון שלושת אלפים שנה לשלטון בית דוד

1 ראו לדוגמה מאמר ראשי בשבועון *Economist* (15-21 באפריל, 2006) – "ירושלים המפתח לשלום".

על ירושלים לשוב ולהיות המקום המרכזי של העם היהודי

4. לתרגם את הרעיונות של "כי מציון תצא תורה" ו"אור לגויים" למדיניות ופעולה
5. להבהיר את המשמעויות והמסרים האוניברסליים של ירושלים לחברות המונותיאיסטיות בפרט, ואולי לחברה העולמית בכלל
6. ליזום את יצירתם של מסרים משמעותיים שייצאו מירושלים הן אל התפוצות והן אל האנושות בכלל
7. להציע מדיניות, תוכניות והסדרים ארגוניים המממשים יעדים אלה

האוכלוסיות הלקוחות של מסמך זה הן:

1. ממשלת ישראל
 2. ראש עיריית ירושלים ועיריית ירושלים
 3. מקבלי החלטות מרכזיים בעם היהודי בישראל ומעבר לים
 4. קהילות יהודיות עיקריות ברחבי העולם
 5. הוגים ופעילים יהודיים
 6. גופי התנדבות הנוגעים למיזם
- דיון מורחב בגופים אלה מופיע בהמשך המסמך, בפרק העוסק בבעלי עניין ובגופי פעולה מעוניינים.
- בתפיסה הכוללת, **אוכלוסיות המטרה** של מפעל זה הן:

- א. העם היהודי ברחבי העולם
 - ב. ירושלים ואזרחי ישראל³
 - ג. האנושות בכלל, בהתייחס למסרים אוניברסליים הנובעים מירושלים
- במסגרת הפעילויות המוצעות ככלל, יש להקדיש תשומת לב מיוחדת לצעירים ולדורות הבאים.

3 המיזם אינו עוסק בקשר בין אזרחי ישראל שמחוץ לירושלים לבין ירושלים כבירתם הלאומית. תחת זאת הוא עוסק בהם כיהודים, ובשאלה איך הם מתייחסים לירושלים מנקודת מבט יהודית תרבותית.

1998 – יובל החמישים למדינת ישראל שירושלים היא בירתה

2000 – שנת המילניום ושליחת מסר אוניברסלי מירושלים

התוכנית האסטרטגית לירושלים שפורסמה בשנת 2004 הקדישה אחד מחמשת פרקיה לתרבות וחברה. התוכנית בחנה את ירושלים כמרכז רוחני, דתי ותרבותי ואת אופיה ודימויה כעיר בירה במובן הרחב ביותר. התוכנית המליצה על פיתוח ירושלים כפסיפס רב-תרבותי ודתי, תוך עידוד הרעיון של "חיים זה בצד זה".

ואולם לא נעשה מאמץ מרוכז לפתח באופן אסטרטגי את הקשר בין ירושלים לבין העם היהודי, ולתרגם את הרעיונות הללו למדיניות ולתוכניות מעשיות.

2. יעדי המיזם

יעדו העיקרי של המיזם הוא **לפתח כיווני מדיניות לחיזוק מעמדה של ירושלים כבירתו הציביליזציונית (כולל רוחנית, תרבותית, דתית, חברתית ועוד) של העם היהודי**.²

יעד מרכזי זה מכיל בתוכו מספר יעדי משנה המשרתים אותו:

1. לפתח את הרעיון של עיר בירה תרבותית בהקשר של ירושלים והעם היהודי
2. לזהות את הפוטנציאל התרבותי והרוחני של ירושלים
3. לפתח קשרים, זיקות ויחסים בין ירושלים לבין היהודים בתפוצות

2 המיזם אינו עוסק בהיבטים הדמוגרפיים, הפוליטיים או הכלכליים של ירושלים, אשר חרף חשיבותם הרבה לעתיד ירושלים כעיר חיה ותוססת, חורגים ממסגרת מיזם זה בנושא ירושלים כבירתו התרבותית של העם היהודי.

מעשיות, ומאידך גיסא להבטיח שהדימויים והתפיסות ישקפו בפועל את מציאויותיה של העיר.

לפיכך אחד מתפקידיו החשובים ביותר של מיזם זה הוא לתרגם את החזונות על ירושלים מתוך זיקה מעשית חזקה, ושנית, לחולל דימויים ומסרים המתארים את המציאויות של ירושלים כמרכז תרבותי במונחים מעשיים.

ראייתה בפועל של ירושלים כעיר הבירה התרבותית של העם היהודי וחיוזק המציאויות של ירושלים כעיר בירה מסוג זה תלויים ברובם בתהליכים רחבים שגם ישראל כמדינה וגם העם היהודי כולו חייבים להתייחס אליהם.

ראשית, התהליך של השתנות הזהות וההזדהות היהודית בקרב אוכלוסיות יהודיות הן בישראל והן בתפוצות, מאתגר ומשפיע על מעמדה של ירושלים בקרב העם היהודי. ללא הכרה ו/או הזדהות עם ההיסטוריה, המסורת, התרבות, הרוחניות/הדת היהודית, מרכזיותה הפוטנציאלית של ירושלים היא כמעט בלתי אפשרית למימוש בפועל. מצב זה לא רק מכשיל כל מבע תרבותי הקשור בירושלים, אלא גם פוגם ביכולת הרגשית להקדיש מקום לירושלים בחייהם של יהודים כיחידים. לכן חיוני להבין ולטפל בטווח הארוך בקשר שבין תפיסת ירושלים כבירה הרוחנית והתרבותית של העם היהודי, לבין יכולתם של היהודים כיחידים לראות, להבין, לחוש ולהתחבר אל הרעיון של "העם היהודי".

שנית, המציאות הגיאופוליטית בירושלים מחבלת ביכולתה להגשים במלואם את האידיאלים והערכים של ירושלים כבירת התרבותית של העם היהודי. במיוחד קשה הפגיעה במושגי יסוד של שלום וצדק, אשר לדעת רבים נפגמים עקב המציאויות הפוליטיות שמולן ניצבת ירושלים, והבעיות המשפיעות על קבוצות

אוכלוסיה ספציפיות. ביטויים של יחס לא-שוויוני כלפי האוכלוסיה הפלסטינית בירושלים, הזרמים הלא-אורתודוקסים ביהדות, ופרשנות שמרנית נוקשה של ההלכה היהודית, נתפסים בדרך כלל כעומדים בסתירה

הסוגיות העיקריות הן הצורך לפתח את החזונות, התפיסות והאידיאלים לגבי ירושלים, ולצמצם את הפער ביניהם לבין המציאות של ירושלים. אף שהיהודים, וגם הנוצרים והמוסלמים תופסים את ירושלים במונחים אידיאליים ומבטאים חזון של קשר הדוק עם ירושלים, בפועל, הקשרים רופפים למדי והדימויים הנקשרים בירושלים הם בדרך-כלל שליליים (כמתואר להלן בפרק העוסק במציאויות). אפשר לבטא זאת כדיסוננס בין החזון לבין המציאות, או בין "ירושלים של מעלה" לבין "ירושלים של מטה"⁴. את החזונות והאידיאלים יש לתרגם למציאויות, פעולות, חיבורים ומערכות יחסים דינמיות. תדמית העיר ודיוקנה טעונים רימום וגיבוש מחדש כך שיבטאו כראוי שאיפות, תקוות וחלומות. בהמשך דו"ח זה יש פיתוח של החזונות לכלל חזון מציאותי, והשוואתם אל מול המציאויות בירושלים.

דימוי המציאויות של ירושלים, כפי שהוא נתפס בעיני רוב כלי התקשורת ומוצא ביטוי תכוף בקרב מבקרים רבים בירושלים, הוא שלילי אפילו יותר מן המצב בפועל. לדוגמה, שיעור החרדים בעיר נמוך בהרבה מן הסברה המקובלת, דהיינו פחות מ-25% מכלל האוכלוסיה. בדומה לכך, מספר האזרחים שעזבו את ירושלים בפועל בשנים 4-2003 היה הנמוך ביותר מאז 1990⁵ והוא קטן בהרבה ממה שנתפס כעזיבה המונית גוברת. האתגר הוא, מחד גיסא, למצוא דרכים לבטא ולתרגם חזונות ואידיאלים לכלל מציאויות ופעולות

4 אף שסבורים כי זהו רעיון נוצרי במקורו, שהגה אוגוסטינוס הקדוש, הוא מופיע בשלל מקורות דתיים יהודיים. במיוחד בתלמוד, במסכת תענית, ה', "רבי יוחנן אומר: אמר הקב"ה – לא אבוא בירושלים של מעלה עד שאבוא בירושלים של מטה. וכי איכא [יש] ירושלים של מעלה? אין דכתיב: ירושלים הבנויה כעיר שחבורה לה יחדיו".

5 ירושלים: עובדות ומגמות 2004, מכון ירושלים לחקר ישראל. מתוך המספר הכללי של אזרחים שעזבו נטו, 25,700 נפש, בין השנים 4-2000, מחציתם עברו למגורים באזורים השייכים לשטח ירושלים העיר.

האתגר – למצוא דרכים לתרגם חזונות ואידיאלים לכלל מציאות

מהותית לאותם ערכי-על שירושלים אמורה לייצג, ופוגמים ביכולתה של העיר להעביר ערכים של שוויון, סובלנות ופולורליזם לעולם כולו.

4. החזונות והאידיאלים של ירושלים במסורת היהודית

מעמדה המרכזי של ירושלים במסורת ובהיסטוריה היהודית מתועד היטב בכתובים, בממצאים ארכיאולוגיים, בשירה ופיוטים, בפולקלור, במסורת העליה לרגל ובהשתמרות המתמדת של אוכלוסיית ליבה יהודית בעיר, חרף הרדיפות הרבות. הדבר נכון גם בחיים היהודים בימינו.

הדברים הבאים מספקים מספר דוגמאות, אך ברור שאינם מכסים במלואם נושא שזכה לטיפול במחקרים נרחבים.⁶

ירושלים במחשבה ובמסורת היהודית נובעת ברובה מתוך יצירת דימויה כפי שהתבסס בכתובים ובנביאים, ובמיוחד דרך תיאורה בספר מלכים, תהלים, בתיאור מלכויות דוד ושלמה, ובתיאור ירושלים באחרית הימים, בחזון הנביאים. שורשיה של ירושלים בתפילה ובמסורת היהודית טמונים עמוק בחמשת חומשי התורה (אף שאינה מוזכרת בהם לעולם בשמה).

ירושלים תופסת מקום מרכזי במחשבה ובמסורת היהודית ואף בחיי המעשה היהודיים. זכרון ירושלים מועלה על נס שוב ושוב במחשבה היהודית דרך התפילה והטקס. יהודים מטים את גופם בכיוון ירושלים בעת

6 כמה דוגמאות נבחרות:

Levine, Lee I. *Jerusalem: its sanctity and centrality to Judaism*;

Christianity, and Islam, New York: Continuum, 1999; Naor Mordecai *City of hope: Jerusalem from biblical to modern times*, Jerusalem, Yad Izhak Ben-Zvi, 1996;

Prawer Joshua, Ben-Shammai Haggai, *The History of Jerusalem*, Jerusalem: Yad Izhak Ben-Zvi; New York: New York University Press, 1996;

Rosovsky, Nitza. *Jerusalem: City of the Great Kings: Jerusalem from David to the Present*, Cambridge, Mass: Harvard University Press, 1996.

התפילה. מאז חורבן בית המקדש השני נוספו לחיי היהודים מנהגים רבים שנועדו להזכיר את תפארת העבר של ירושלים שחרבה מאז. שלוש התפילות היומיות מכילות בקשה לבנייתה מחדש של ירושלים ושיבת השכינה לשכון בה. תחינה זו מופיעה גם בברכת המזון. התלמוד מצווה על כל הסועדים להותיר בכל ארוחה מעט אוכל בצלחתם, להשאיר קטע לא גמור בבניית בית חדש, ועל חתנים – למרוח אפר על מצחם ולשבור כוס מתחת לחופה לזכר חורבן ירושלים.

דוגמה להשקפה חילונית שביטא בוריס שץ, מייסד האקדמיה לאמנות "בצלאל", היא החזון של ירושלים בעידן המודרני כאשר הקמת בית המקדש השלישי כמקדש לתרבות ולאמנויות. הוא הקים את "בצלאל" כדי שיהווה מרכיב מרכזי בחזונו וביטוי לחלומותיו.

בקצרה, רעיון מרכזיותה של ירושלים בעם היהודי וביהדות מבוסס היטב בכל ההיבטים של הזהות היהודית. אלא שבכך אין כדי להבטיח מרכזיות בפועל, שאת חיזוקה נועד מיזם זה לקדם.

5. המסגרת הרעיונית

בהתייחסות לירושלים ה"ארצית" יותר, יש לטפל בבעיותיה הפוליטיות, הביטחוניות, הדמוגרפיות, הכלכליות והסביבתיות של ירושלים⁷ על מנת להגשים במלואו את האידיאל של ירושלים כבירת התרבותית של העם היהודי. ואולם מיזם זה אינו מטפל בסוגיות אלו, ומתמקד דווקא בפרמטרים נוקשים יותר של "רוחניות ותרבות" במובן הרחב של מונחים אלה ומונחים נוספים קשורים.

ממצאינו מעידים כי ניתן להשיג רבות גם אם ההתקדמות בהיבטים ה"חומריים" של ירושלים

7 בעיות אלו נדונות במקום אחר. לדוגמה, ראו את תוכנית המתאר החדשה של ירושלים, הצעות בדבר המעמד הפוליטי של ירושלים והאגן הקדוש מטעם מכון ירושלים לחקר ישראל, היוזמה הכלכלית המוצעת בראשות פרופסור גור עופר ופורום ירושלים.

מתנהלת בעצלתיים. אפשר להוכיח זאת באמצעות העובדה שגם בשנים 1999-2000, כשמעמדה הלאומי והבינלאומי של ירושלים היה בשיאו, עם נתוני שיא של תיירות לבירה, ביקור האפיפיור וביקורים של פוליטיקאים, מנהיגים דתיים ומדינאים רבים נוספים,

אותן בעיות יסוד עדיין הטרידו את העיר ורובן נותרו בלתי־פתורות.
מתודולוגיית המחקר מוצגת בנספח א' בהמשך המסמך.

חזון מעשי של ירושלים כבירתו התרבותית של העם היהודי

באמצעות בנייה על העבר. הוא כולל שימוש בשרידים, חפצים ונושאים יהודיים. ההיסטוריה היהודית קמה לתחיה בירושלים בעזרת מוזיאונים חדשים ודינמיים המשחזרים את העבר, ואתרים נוספים, כגון מנהרות הכותל המערבי, עיר דוד ומוזיאון דוידסון, משיבים לחיים את מרכזיותה של ירושלים בעבר באמצעות הענקת משמעויות חדשות להווה ולעתיד.

2. ירושלים כמרכז ליצירה היהודית וליבה תרבותית

ירושלים מוכרת כמרכז עיקרי ליצירה תרבותית יהודית. בעיר מתקיימים מספר פסטיבלים בינלאומיים, המקיפים את תחומי המוסיקה, התיאטרון, השירה, הקולנוע והאמנות – בעיקר במוטיב יהודי.

מתפתחת תעשייה המבוססת על אמנות יהודית ומייצאת את תוצריה ברחבי העולם, תוך יצירת כלכלת תרבות איתנה בירושלים. העיר מייצרת הכנסות ניכרות באמצעות המסחר, התעשייה והתעסוקה המשתתפים בהבאת התרבות אל העיר וביצירתה המקומית.

ירושלים הולכת והופכת לבית מרכזי לפרסומים בנושאים יהודיים.

“משכנות שאננים” מורחבים ומוקמים מתקנים דומים נוספים, ככל שאישים בינלאומיים מרבים לבלות יותר זמן בירושלים כדי ללמוד ולקיים חליפין תרבותיים עם עמיתיהם בשדה האמנות.

החזון המעשי כפי שהוא מתואר להלן מתבסס על מתודולוגיה של תכנון אסטרטגי, שבה מרבים להשתמש ב“חזונות מעשיים” ככלי מועיל, וכן על עבודה שוטפת של המכון לתכנון מדיניות עם יהודי, על עמדותיהם וחזונם של מרואיינים רבים וסקירת מסמכים וספרות. החזון משקף את הרצונות, השאיפות והיעדים לירושלים כבירתו התרבותית של העם היהודי, אך הוא מושרש היטב במציאות. החזונות מביאים בחשבון את מעמדה הנוכחי של העיר, מגמות קיימות ואסטרטגיות בנות-מימוש לקירוב העתיד הרצוי. החזון אינו אוטופי ואינו בגדר חלום, אלא תיאור של האפשרי, או הכמעט-אפשרי. נעשה שימוש בדוגמאות להעשרת התיאור, אך אין לראות בהן רשימת מיזמים. רשימה כזו מופיעה בסוף הדו“ח.

החזון המעשי מתייחס לאופק ארוך-טווח של כעשרים-וחמש שנים – עד בערך 2030. החזון המעשי כפי שהוא מתואר כאן וצורתו ישמשו כמבנה המנחה את הדו“ח כולו, מיפוי והמלצותיו.

במישור התרבותי, הדתי, הרוחני והחינוכי

1. ירושלים משתמשת בעברה כדי להוביל אל העתיד.

ההיסטוריה היא גורם מכריע בבנייה לקראת העתיד. בדיוק כפי שערי בירה כמו רומא ממשיכות להיות מודעות לעברן, כך גם ירושלים. החזון המציאותי שואף לאפשר לירושלים להתפתח, לשנות את ההווה שלה

3. מחשבה דתית, מחקר ולימוד, רעיונות ומנהיגות יהודית יוצאים מירושלים

ירושלים זוכה לכבוד רב כעיר החשובה ביותר ליהודיות, לרעיונות ולמחקר ביהדות. רבים מבין האישים והמנהיגים היהודיים והדתיים החשובים ביותר מתגוררים בירושלים. עיקר המחשבה המקורית ופריצות הדרך בהגות היהודית מגיעים מן העיר.

ירושלים הופכת למרכז הגות יהודית ומובילה בשיח בין השקפות פלורליסטיות על היהדות.

מושגות התקדמויות רבות בתחומי מחקר ולימוד יהודיים ודתיים וכן בתחום השו"ת, כדי לענות על צרכי החברה המודרנית.

בירושלים מתרכז פורום של רבנים מובילים המתייחסים לאירועים אקטואליים בעולם ולמציאות ימינו באמצעות הצהרות עמדה בסוגיות דתיות, תרבותיות ורוחניות, יהודיות ועולמיות. הרבנים הראשיים בישראל ומנהיגים רבניים אחרים פועלים כמנהיגים רוחניים הזוכים לכבוד ולהקשבה מצד כל הזרמים ביהדות.

4. ירושלים כמרכז ידע וחינוך – "כי מציון תצא תורה"

בירושלים פועלת רשת מובילה של בתי-ספר יהודיים פלורליסטיים ובינלאומיים, המושכת אליה תלמידים מכל רחבי העולם. הלימודים כוללים מערך חילופי תלמידים שבמסגרתו בתי-ספר תיכוניים יהודיים בולטים מרחבי התפוצות שולחים את תלמידיהם לסמסטר לימודים בירושלים.

קרנות בינלאומיות ללימודי דת ורוחניות מחלקות מענקים ומלגות מחקר ללימודי דת ורוחניות בירושלים ולפיתוח מנהיגות דתית.

האוניברסיטה העברית ומוסדות נוספים להשכלה גבוהה ניצבים בחזית המחקר, הלימוד והידע במדעי היהדות, מובילים ומושכים אליהם את מיטב המוחות בתחום.

מוקמת אוניברסיטת העם היהודי, המתמקדת

בנושאים יהודיים ומפעילה שלוחות במרכזים אחרים תוך שימוש נרחב בלמידה מרחוק.

כמה מן הישיבות החשובות ביותר נמצאות בירושלים, בצד סמינרים ומכללות דתיות לנשים. בירושלים קשת רחבה של מוסדות דתיים ללימוד והוראה.

רוב המנהיגים היהודיים, חוקרי יהדות ורבנים מרחבי העולם בילו פרקי זמן בלימוד, הוראה ומחקר בירושלים.

5. הגברת הידע היהודי מגבירה את המודעות וההבנה לירושלים

יהודים רבים יודעים יותר על ההיסטוריה, המורשת, הספרות והתרבות שלהם. הדבר מוליד יתר הבנה ועניין בירושלים, יותר מבקרים, השתתפות גוברת באתרי האינטרנט, כנסים וועידות, לימוד וכתבי-ידע על ירושלים, והיא הופכת מרכזית בהשקפתם התרבותית. יהודים בכל העולם צוברים מודעות למציאות של ירושלים ולתכונותיה החיוביות.

6. ירושלים משמשת כמאגר מרכזי של יצירות ופרסומים יהודיים

עשייה זו נתמכת בהקמתה של ספריה לאומית מקיפה ומובילה השוכנת במבנה יפהפה, המכיל את האוסף המשובח ביותר של פריטי יודאיקה וכתבי-יד, בצד אוספים רבים בכל התחומים העיקריים. הספריה גם מפעילה את הטכנולוגיה העדכנית ביותר למחקר יודאיקה.

בתי ההוצאה הגדולים ביותר העוסקים בתרבות היהודית שוכנים בירושלים.

7. סינרגיה בין ממדים שונים של תרבות, רוחניות ודת

מתקיים שיתוף פעולה הדוק בין גופים אמנותיים שונים, גופים דתיים וגופים אינטלקטואליים, אך ללא 'צנזורה'

ומבלי לפגוע בפלורליזם. שיתוף פעולה זה כולל חילופי חוקרים/אמנים, רשת מקוונת של חילופים והשאלת משאבים, ויוזמות משותפות.

8. ירושלים כמקום לאנשים צעירים

בירושלים אוכלוסיית צעירים גדולה יחסית, והם נוטלים פיקוד. רבים ממנהיגי העיר הם אנשים צעירים, וצעירים תופסים מקום בולט ומשרות בכירות בעסקים, במסחר, במוסדות ההשכלה ובגופים ציבוריים.

העיר שופעת פעילויות לצעירים – פסטיבלים, פעילויות תרבותיות ובידור.

ירושלים ידועה במרכז לפיתוח מנהיגות צעירה השוכן בה.

במישור הדמוגרפי, הגיאוגרפי, הלימודי, ותיירות עלייה לרגל:

9. ירושלים כמרכז הגיאוגרפי של העם היהודי; העיר שרוב היהודים ביקרו בה

התיירות לירושלים התרחבה באופן משמעותי. צורה מודרנית של עליה לרגל מתרחשת בה ורוב יהודי התפוצות מבקרים בירושלים לעתים מזומנות. רבים מהביקורים מתרחשים סביב לוח השנה היהודי, ובמיוחד עליה לרגל בסוכות ובפסח, אך גם סביב יום העצמאות, יום ירושלים וחג החנוכה.

טיולי מורשת של יהודים מתמקדים בירושלים.

ירושלים מהווה 'מגורים חלקיים' ליהודים רבים מן התפוצות, הרוכשים בעיר דירות נופש ודירות למגורים חלקיים.

ירושלים הופכת לאתר נחשק של נוער וצעירים יהודיים מהתפוצות לחגיגות הבת/בר-מצווה, טכסי הכלולות וטכסים אחרים במחזור החיים שלהם.

10. נוף עירוני מפואר המבטא את ההיסטוריה, התרבות והערכים היהודיים

ירושלים היא יעד תיירות ועיר המעניקה השראה. ירושלים ידועה באדריכלותה הייחודית ובמראה האסתטי המענג, המבטא תרבות יהודית ותרבויות אחרות. בירושלים מוקמים כמה בניינים גדולים בעיצובם של טובי האדריכלים בעולם, בהם שוכנים מוסדות יהודיים וישראלים חשובים. מבנים אלה כוללים את ספריית העם היהודי, מוזיאונים חדשים, מטות הארגונים היהודיים הגדולים ומוסדות לימוד. בתי כנסת בקהילות השונות ברחבי העיר, המייצגים קשת רחבה של גישות לשוויוניות, נבנים מחדש או משופצים. האדריכלות משתמשת בגדולי האמנים כדי ליצור המשכיות עם התחושה ההיסטורית של ירושלים תוך שימוש בחדשנות וביצירתיות.

11. ירושלים מתפתחת כמרכז המרחב הווירטואלי היהודי והשימוש בטכנולוגיות מתקדמות

רוב הפורטלים היהודיים הגדולים ברשת שוכנים בירושלים. מגזר המחשבים והתוכנה הוא המנוע העיקרי לבסיס הפעילות המסחרית בירושלים. מספר תאגידים עולמיים מובילים בטכנולוגיות מידע מקימים בירושלים מרכזי מחקר ופיתוח.

ירושלים מציעה התנסות חלופית ויצירתית בחוויה הירושלמית באמצעות טכנולוגיות וירטואליות. מוקמת מערכת חוויה וירטואלית שבאמצעותה יכולים אנשים לבקר/לסייר בירושלים, באתריה המרכזיים ובאתרי דגל שהוקמו לאחרונה, ולערוך עליה לרגל וירטואלית למקומות הקדושים, לחוות מופעים תיאטרוניים ועוד. מוסדות השכלה וחינוך גבוה מפעילים מערכות למידה מרחוק שבסיסן בירושלים.

12. חשיבותה העליונה של ירושלים ותפקידה המקובל על הכל כמרכז הפוליטי של העם היהודי

ירושלים היא המרכז העיקרי של העולם היהודי המאורגן. לכל הארגונים היהודיים הגדולים יש מטות בירושלים ו/או נוכחות מקומית בולטת. כינוסים גדולים וועידות בנושאים יהודיים מתקיימים בירושלים. בירושלים פועלת אקדמיה למנהיגות העם היהודי, שבה בילו מרבית מנהיגי העם היהודי פרקי זמן בלימוד סוגיות עיקריות ורכשו מיומנויות בהיבטים שונים של מנהיגות.

13. שימוש בלוח השנה היהודי

האירועים בירושלים מתקיימים על פי לוח השנה היהודי. המועדים הבולטים הם שלושת הרגלים, במהלכם מתקיים שפע פעילויות ופסטיבלים והתיירים גודשים את העיר. מועדים נוספים חשובים אף הם, כל אחד מסיבותיו, כגון צום ט' באב ויום ירושלים.

במישור האוניברסלי והגלובלי

14. ירושלים כמרכז לשלוש הדתות המונותיאיסטיות הגדולות, מפתחת ומשדרת מסרים רוחניים ומסריים

הדתות המונותיאיסטיות העיקריות משתמשות בירושלים כמרכז עיקרי להבלטת הצורך בהתפתחות אתית ומוסרית. הנצרות, היהדות והאיסלאם גם יחד פועלים בדרך זו, כל דת לחוד וגם בשיתוף פעולה ביזמות ומחקרים משותפים, ומפיצים מסרים רוחניים ואתיים אוניברסליים הרלוואנטיים לסוגיות ולאירועים בעולם.

ירושלים נתפסת כדוגמה לשמירת מקומות ואתרים מקודשים. השקעות נכבדות מוקדשות לשיפור המקומות הקדושים ולעידוד הצליינות.

15. ירושלים כעיר רבת-תרבותית

יהודים, נוצרים ומוסלמים חיים בירושלים זה בצד זה. מתקיים שיתוף פעולה ניכר, נוצרות פעילויות משותפות ומוקמים מוסדות משותפים. ירושלים מוכרת ונערצת כמוכל לרב-תרבותיות.

16. מסרים אוניברסליים נשמעים מירושלים

ירושלים נודעת כאחת מאבני הפינה לערכי האנושות. היא מוכרת כמקום של צדק, שלום, סובלנות ודו-קיום. הצהרות מפי מנהיגים דתיים, מדינאים ואינטלקטואלים יוצאות תכופות מירושלים ומעבירות מסרים אוניברסליים.

17. ירושלים כעיר גלובלית, בינלאומית, תרבותית ועולמית

ירושלים מוכרת על-ידי המעצמות הגדולות כבירת מדינת ישראל. רוב המדינות, בהנהגת ארה"ב, מקימות בירושלים את שגרירותיהן, תורמות לאופיה הקוסמופוליטי ומוסיפות לעיר פרברים חדשים עם בניינים ומבנים דיפלומטיים מרשימים.

ארגון בינלאומי גדול בחסות האו"ם מקים את המטה שלו בירושלים. בעקבותיו הולכים ארגונים לא-ממשלתיים (NGOs) בינלאומיים רבים.

ירושלים הופכת לאתר ביקור תכוף ולקיום ועידות בינלאומיות, מגעים ומשא ומתן. היא מהווה אחת התחנות הראשונות בסיוורים העולמיים של מנהיגים בינלאומיים.

ירושלים הופכת מוכרת כעיר עולמית וכאחד המקומות שדברים קורים בהם. דמויות בינלאומיות וידוענים מרבים לבקר בה, ובהם אינטלקטואלים מוכרים.

פסיטיבלי תרבות בינלאומיים חשובים מתקיימים בירושלים, ומושכים אליהם את טובי האמנים המבצעים בעולם. ירושלים הופכת לעיר תרבותית מרכזית במפה העולמית.

בירות תרבותיות

מושכת אליה עולים לרגל המעוניינים להתוודע אל העבר ולהתמודד עם ההווה בכלים דתיים.

מרכזים תרבותיים, דתיים, רוחניים, יכולים להעניק קול לעמם, וגם קול אוניברסלי הנשמע גם מחוץ לתנועה הדתית שלהם. לשם כך, מוסד מרכזי השוכן בעיר הוא אידיאלי.

”כשהאפיפיור מדבר, העולם מקשיב”. מנהיגים עולמיים וידוענים ממשיכים לפנות לראש הכנסיה הקתולית בבקשת עצה וברכה. האפיפיור והוותיקן הצליחו להתעלות מעל צאן מרעיתם הישיר ולכבוש את תשומת הלב של העולם כולו. אף דמות אחרת משום זרם נוצרי אחר אינה זוכה להכרה עולמית מקבילה מבחינת מעמדה הרוחני, בין אם מדובר בארכיבישוף על קנטרברי בלונדון או בפטריארך באיסטנבול. יוקרתו נובעת מגורמים רבים, ביניהם העובדה שהוא יורשו של גוף אמוני/אמונה עצום ועתיק יומין, המיתולוגיה סביב האפיפיור המייצרת תחושה שהאפיפיור חונן בידי שמיים במעלת חסינותו המוחלטת מפני טעות ובסמכות מובנית המתחברת לחסינות זו; והעובדה שהוא עומד בראש מדינת הוותיקן.

מכה ומדינה משמשות פחות כבירות אוניברסליות, אולי עקב העובדה שהן שמורות למאמיני האיסלאם בלבד.

פרק זה בוחן בקצרה ערי בירה ובירות רוחניות ותרבותיות ותכונותיהן, במטרה להשיג תובנות ורעיונות לגבי הפוטנציאל של עיר כמו ירושלים, חרף ייחודה, שאין לו מקבילה בתרבויות אחרות ובערי בירה אחרות.

ערי בירה משמשות כמקור לגאווה ותחושת זהות בקרב עמים ודתות ברחבי העולם. הן יכולות להוות מקור לאחדות ולזהות משותפת. הן יכולות להיות בירות תרבותיות, דתיות, לאומיות או עולמיות. לירושלים זהות רבת-פנים, שכן היא מהווה את בירתו התרבותית והדתית של העם היהודי וגם בירתה הרשמית של מדינת ישראל, בצד מרכזיותה לנצרות ולאיסלאם. ערי בירה אחרות, כגון ניו יורק, לונדון, רומא, פאריס וטוקיו, הן ערים עולמיות שהשפעתן חורגת מגבולות לאומיים והן תורמות לחברה ולכלכלה העולמית בכלל.

1. בירות תרבותיות ודתיות

היסטוריה/מורשת, רוחניות, ודמות דתית-פוליטית מרכזית הן מהותיות למעמדה של בירה תרבותית ודתית. כמה בירות דתיות כמו מכה וירושלים הגיעו למעמד קדושה כתוצאה מנסיבות או אירועים היסטוריים, משום שנתפסו כמשקפות סדר קוסמי נשגב, ו/או שהן מקום משכנו של אובייקט מקודש, כמו מקדש או אחוזת קבר.⁸ בירות דתיות מחזקות את הזהות הדתית, כאשר רומא והוותיקן הן כנראה הדוגמה הבולטת ביותר, בצד מכה. כעיר דתית היא

R.J. Zwi Werblowsky and Benjamin Z. Kedar, eds., 8 *Sacred Space: Shrine, City, Land* (New York, NY: New York University Press, 1998), 11

הנמנות על האוניברסיטאות העתיקות והיוקרתיות ביותר בעולם הדובר אנגלית, והעיר בוסטון, שהיא כנראה המרכז בה"א הידיעה ללימודים גבוהים. בבוסטון פועלים יותר ממאה מוסדות לימודים גבוהים השוכנים בה ובערים שכנות, כגון קיימברידג', וביניהם הרווארד (האוניברסיטה הוותיקה ביותר באמריקה), ברנדייס ו-MIT, המתאפיינים בשלושה יסודות עיקריים: היסטוריה, יוקרה, וכמות. דוגמאות למכללות או אוניברסיטאות דתיות בבירות דתיות הן אוניברסיטת בריגהם יאנג בסולט לייק סיטי, המיועדת למורמונים, ואוניברסיטת בנארס הינדו, השוכנת בבנארס, העיר הקדושה לדת ההינדו, אף שהיא אינה מוקדשת ללימודי הינדו בלבד ואינה מפלה בין סטודנטים ומרצים על בסיס השתייכותם הדתית.

4. בירות תפוצה

ערי הבירה של ארצות המולדת ממלאות תפקיד חשוב לקהילות שבתפוצות. אבל בדרך כלל לעיר הבירה (כגון רומא, אתונה ודלהי) חשיבות פחותה ביחסים עם התפוצות מאשר לארץ המולדת עצמה. במובן זה ירושלים היא חריג בולט.

גורם מפתח בחיזוק מעמדה של עיר כבירה לאומית, או הנעת אוכלוסיית התפוצה להתחבר למולדתה, הוא הפיכת עיר המולדת למקור גאווה לבני העם שנפוצו בעולם. בירות לאומיות חותרות להיות מקור לחדשנות וגאונות אינטלקטואלית ותרבותית, כדי להוות מקור גאווה לבני עמם ברחבי העולם. גורם חשוב נוסף ביחסי תפוצה-מולדת הוא השאלה כיצד המולדת (שיכולה להתגלם בעיר הבירה שלה) מבטאת את בני עמה בתפוצות ודואגת לשלומם.⁹

Gabriel Sheffer, *Diaspora Politics: at Home Abroad* 9 (Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2003), 29.

רומא ואתונה ניחנו בפוטנציאל למעמד משמעותי ותשומת לב בעולם כולו, הודות להיסטוריה שלהן כשרידיהן של תרבויות עולמיות עתיקות. הן סובלות מבעיות תכנוניות קשות, שיכונים במיקום בעייתי, עומסי תנועה וזיהום אוויר. באתונה הביא הדבר להרס רב של פנים העיר, אבל לקראת האולימפיאדה בשנת 2004 נבנו מחדש חלקים נרחבים באתונה על בסיס ההיסטוריה שלה, כשהאקרופוליס שוחזר כשטח עצום להולכי רגל המשתרע ממקדש זאוס האולימפי ועד ה"פלאקה", מונסטיראקי, וה"פסירי" נבנה מחדש. חשוב גם שעיר בירה תארח בתחומה זרועות מינהל וגופים שלטוניים. ערים אלה נחשבות למכובדות יותר, והמועצות המנהלות אותן נתפסות כהתגלמות הארצית של כוח נשגב יותר. דוגמאות: הוותיקן הוא מקום משכנם של האפיפיור ושל בית הדין הכנסייתי המנהלים את הכנסייה הרומית הקתולית.

2. בירות תרבותיות

יש בעולם מספר ערי בירה בעלות בסיס תרבותי איתן. אדינבורג ו-וינה הן שתי דוגמאות בולטות. למעשה, על פרנסי העיר וינה נמתחה ביקורת רבה עקב השקעותיהם אך ורק במורשת התרבותית של העיר, תוך התעלמות מן התעשייה, המדע והטכנולוגיה, ואפילו מוסדות ההשכלה הגבוהה שלה.

3. בירות חינוכיות

יצירת הזהות לעיר כבירה עולמית ללימודים גבוהים מסוג מסויים קלה יותר לביטוי מאשר הצגתה כבירה להשכלה גבוהה. כך הדבר במידה מסויימת ברומא ובוותיקן. עד היום רומא מהווה מרכז השכלה באיטליה, ובה שוכנת האוניברסיטה הגדולה ביותר באירופה (במונחי מספר סטודנטים), לה סאפיינצה (La Sapienza), בצד מוסדות השכלה דתיים רבים. ואולם הדוגמאות הבולטות ביותר לעוצמתם של מוסדות השכלה הן אוקספורד וקיימברידג', ערים קטנות יחסית שהמוניטין שלהן נובע מן האוניברסיטאות שלהן,

5. בירות בינלאומיות ועולמיות

בייג'ינג, לונדון, מוסקבה, ניו יורק, פאריז, וושינגטון וטוקיו הן רק דוגמאות ספורות לערים עולמיות או גלובליות, שחשיבותן והשפעתן חורגת מן הגבולות הלאומיים. הן מהוות מרכזים כלכליים, תקשורתיים, תרבותיים, ומוקדי עוצמה.¹⁰ בדרך כלל אין די בנוכחותם של ארגונים בינלאומיים

בעיר בירה או בעיר גלובלית כדי ליצור לעיר זהות עולמית, אלא אם כן הן הופכות ל"צומת" מרכזית כפי שקרה בז'נבה או בבריסל, המשמשות כמרכזים לגופי האיחוד האירופי. בגלל מספרם החריג של ארגונים בינלאומיים המתמקדים במטרות הומניטריות, נודעת ז'נבה בשם "עיר השלום".¹¹ העיר האג היא משכנם של כמה גופי או"ם, שהבולט ביניהם הוא בית הדין הבינלאומי.

10 Beaverstock, J.G., Taylor, P., and Smith, R.G. (1999) A Roster of World Cities, *Cities*, 16, 445-458., World Cities beyond the West: Globalization, Development and Inequality, Gugler, Josef, ed., Cambridge University Press, 2004, Hall, P (2001) Global City Regions in the Twenty First Century, in Scott, A (ed) *Global City Regions. Trends, Theory and Policy*. Oxford, OUP. Page 59-77, Robson, William A. and D.E. Regan, editors. *Great Cities of the World*. London: George Allen & Unwin LTD, 1972., Sean Duffy, trans. *World Cities in a World System*, Article Publié dans *Hérodote*, n°101, 2è trim. 2001., Shachar, Arye, "The Global Economy and World Cities", in: Shachar, A. and Oberg, S. (eds.) The World Economy and the Spatial Organization of Power, Gower, Aldershot, 1990, pp. 149-160., Shachar, Arye, "World Cities in the Making: The European Context", in: Kresl, P.K. and Gappert, G. (eds.) North American Cities and the Global Economy. *Urban Affairs Annual Review* 44, Sage, Thousand Oaks, 1995, pp. 150-170.

11 ז'נבה היא ביתם של הוועד הבינלאומי של הצלב האדום, ארגון הבריאות העולמי, נציבות האו"ם לענייני זכויות אדם, והמועצה העולמית של הכנסיות, אם למנות רק כמה דוגמאות.

המציאויות של ירושלים

ב) ירושלים כמרכז היצירתיות היהודית וכליבה תרבותית.

ירושלים היא מרכז תרבותי. יש בה 24 מוזיאונים, שהחשובים ביניהם הם "יד ושם" ומוזיאון ישראל. כ-1.1 מיליון איש ביקור במוזיאונים העיקריים בשנת 2002.¹² על פי הערכות, כשליש מן המבקרים באו מחו"ל. מוזיאון הסובלנות החדש, שתוכנן בידי האדריכל פרנק גארי, מצוי בשלבי תכנון. הספרייה הלאומית של האוניברסיטה העברית מתעתדת לעבור שינויים רחבי-היקף ותיבנה מחדש כספרייה הלאומית של מדינת ישראל.

מאמר עדכני שהתפרסם לאחרונה בעיתון בארה"ב העלה על נס את תחייתה התרבותית של ירושלים כראויה לעניין בינלאומי.¹³

בשנת 2000¹⁴ התקיימו בעיר 25 פסטיבלים שנתיים שכיסו 153 ימים בלוח השנה, והחשובים ונושאי האופי הבינלאומי ביניהם היו פסטיבל ישראל, פסטיבל הקולנוע בירושלים, ליטורגיקה, יריד יודאיקה ויריד הספרים הבינלאומי (אחת לשנתיים). יש מבקרים

12 מספרים עדכניים יותר אינם זמינים, אף שידוע כי למרות שבשנים 2002-2004 חלה ירידה, מאז עלו המספרים במהירות.

13 *Washington Post* 19 June 2006, "Jerusalem Finding 13 Oxygene in the revival of Creative Arts"

14 מספר הפסטיבלים ירד כתוצאה מהאינתיפאדה השנייה והיום הוא נמצא שוב בעליה. בגלל "תקופת הדגירה" הארוכה המוקדשת לארגון ותכנון כינוסים, הגידול בפועל בוא לידי ביטוי רק בשנים הבאות.

פרק זה מתאר את המציאויות הקיימות בירושלים, תוך שימוש בקטגוריות החזון המעשי שפורטו בפרק ג'. המציאויות מבוטאות במונחי הקשרים והזיקות לפי העניין. נתונים תומכים סופקו בהתאם לזמינותם, ובמקרים מסויימים מוצגות מגמות על-פי התרשמות. פרק זה מפרט את התכונות החיוביות והקישורים הרלוואנטים לירושלים כבירתו התרבותי של העם היהודי. אף שהחומר מרשים ועשוי לרמז על התחלה טובה, ההערכה הכוללת היא שירושלים משיגה את יעדה רק באופן חלקי ביותר ושיש לפנינו דרך ארוכה מאוד.

1. זיקות וקשרים תרבותיים, רוחניים וחינוכיים

א) ירושלים משתמשת בעברה כדי להוביל אל העתיד.

ירושלים היא עיר היסטורית המשופעת באתרים היסטוריים גדולים וקטנים. כמה מן האתרים מכוונים אל העבר, בעוד אחרים מצביעים אל העתיד, כגון "ד ושם" ומוזיאון הרצל. ניתן לראות את השימוש בטכנולוגיות מתקדמות במוזיאון ישראל ובמרכז דוידסון בעיר העתיקה. אבל באופן כללי, ירושלים אינה נתפסת כעיר של העתיד.

הטוענים כי פסטיבל ישראל אינו מכיל די תוכן "ירושלמי" או מתחבר מספיק לירושלמים עצמם ואף אין בו כל תוכן יהודי ספציפי.

אף שבמגזר אמנויות הבמה תל-אביב היא המובילה, ירושלים היא המרכז העיקרי להכשרה ולימוד אמנויות הביצוע והאמנות הפלסטית, ושוכנים בה עשרה מוסדות, ביניהם בית הספר לקולנוע ע"ש סם שפיגל, הסטודיו לדרמה של ניסן נתיב, ועוד. בירושלים עשרה מרכזים גדולים להופעות תיאטרון וקונצרטים, ועם השלמתה תהפוך ה"ארינה" לאולם מופעים מרכזי. מרכזים אלה פועלים כחלק מן התשתית התרבותית החיונית. בתוך כך הראו המחקרים כי התיירים בירושלים ממעטים לקחת חלק בפעילות התרבותית בעיר (5%) בהשוואה להשתתפות תיירותית של כ-30% בפעילות התרבותית בערי בירה תיירותיות אחרות, כמו רומא, אתונה ומוסקבה, ועל אחת כמה וכמה בלונדון, וינה, ניו יורק או פאריז, שם ההשתתפות התיירותית גבוהה אף יותר.

ירושלים חתומה על הסכמי תרבות עם 22 ערים, ביניהם פאריז, ניו יורק, פירנצה, מוסקבה, וינה, לוס אנג'לס ואחרות.

הממשלה, באמצעות משרד החינוך והתרבות, מקצה כ-84 מיליון שקלים לתרבות בירושלים בכל שנה (בהשוואה ל-209 מיליון שקלים לתל-אביב!) בתוספת 6 מיליון שקלים תרומת העירייה.¹⁵ קרן ירושלים היא אחד התומכים העיקריים במיזמים תרבותיים. הקרן מוציאה כ-30 מיליון דולר בשנה למימון מיזמים תרבותיים, חינוכיים ואחרים.

ואולם ירושלים, וישראל בכלל, חסרות אסטרטגיה ראויה לשיווק תפוקת התרבותית. ירושלים היא משאב תרבותי לעם היהודי והיא מייצרת תפוקה תרבותית ואמנותית רבה, אך רק מעטים בתפוצות יודעים על

"Support for Cultural Institutions in Jerusalem", Avner 15 Rottenburg, Bracha Foundation, 2005

קיומה. אין בנמצא אסטרטגיה רחבה לייצוא מוצרים תרבותיים – ספרים, מוסיקה ואמנות – אל התפוצות. זאת ועוד, הפיצול בין ירושלים לתל-אביב נותר בעינו. נראה כי ירושלים נתפסת בעיני יהודי התפוצות כמרכז היסטורי, ואילו יצירתיות חדשה נובעת מתל-אביב. יש לכך ביטוי גם בחילופי התרבות המוצלחים בין תל-אביב לבין לוס אנג'לס, בעוד שפרויקט שותפות 2000 בין ירושלים לבין ניו יורק לא נשא כמעט פרי.

קרן ירושלים היא אחת מזרועות גיוס הכספים והפיתוח של ירושלים מחוץ לרשויות העירוניות, התומכת בתוכניות בשדה האמנויות, התרבות, החינוך ועוד.¹⁶

יש לירושלים פרסים, מדליות ותחרויות ספציפיות. קרן ירושלים מעניקה בכל שנה את פרס קרן וולף על תרומות לעיר, והעירייה מעניקה את התואר "יקיר העיר" על שירות לעיר. ביריד הספרים הבינלאומיים המתקיים בעיר אחת לשנתיים, מתקיים טקס הענקת פרס ירושלים, שהוא הפרס הספרותי הבינלאומי היחיד בישראל. הפרס מוענק לסופר שכתביבתו מיטיבה לבטא את רעיון חירות הפרט בחברה.

ג) המחשבה הדתית היהודית, המחקר, הרעיונות והמנהיגות יוצאים מירושלים.

ירושלים היא מרכז דתי יהודי. עקב מרכזיותה במסורת היהודית, היא משכנם של האתרים ההיסטוריים והדתיים החשובים ביותר ביהדות. אלה כוללים את הכותל המערבי, הר הזיתים, ועיר דוד. אבל החשוב ביותר הוא הר הבית, משכנם של בתי המקדש הקודמים, שבכיוונו מפנים יהודיים דתיים את פניהם בכל תפילה. כיום, הר הבית אינו נגיש ליהודים רבים (בעיקר יהודים דתיים, מסיבות הלכתיות), ובהר הזיתים מבקרים רק מעטים. הכותל המערבי, מנהרות הכותל ועיר דוד הם

16 בשנת 2003 גייסה הקרן 22.3 מיליון דולר והקצתה 17 מיליון דולר, שמתוכם כמעט מחצית (46.8%) יועדו לחינוך, אמנויות הבמה, בתי-ספר ומוזיאונים, ו-26% יועדו לאמנות ותרבות.

עולים חדשים ו-6,000 לא נולדו בישראל. לומדים בה כ-1,500 סטודנטים יהודים מחו"ל.

לירושלים תשתית סטודנטיאלית חזקה, שתוכל לשמש כבסיס למעורבות של צעירים בירושלים ובפיתוח חינוכי. כ-37,000 סטודנטים לומדים בישיבות ובמוסדות חינוך דתיים¹⁹ בירושלים. אוכלוסיית הסטודנטים מונה אפוא כ-70,000 נפש, שהם כ-10% מכלל האוכלוסייה. אבל הקשרים בין האוניברסיטה העברית לבין העיר עצמה טעונים שדרוג. כאלף סטודנטים לומדים בבית הספר לתלמידים מחו"ל ובמוצע כמאה שמונים אקדמאים בשבתון באוניברסיטה העברית. פרויקט "מסע" החדש²⁰ פועל להגדלה משמעותית של המספרים הללו. כיום יש בישראל כ-7,000 סטודנטים המשולבים במיזמים ארוכי-טווח, ומתוכם כ-3,000 לומדים בירושלים.

לירושלים יש תשתית סטודנטיאלית חזקה

מכון בן צבי מפעיל בית ספר ללימודי ירושלים ומקיים תוכניות רבות על ירושלים, המשרתות בעיקר ישראלים. המכון מצוי כיום בתהליך פיתוח של מוזיאון שיוקדש לירושלים ולמקומה בתולדות העם היהודי.

כחמישים מכוני מחקר פועלים בירושלים, ביניהם מספר מכונים בולטים כגון המכון לדמוקרטיה, מכון ירושלים לחקר ישראל, מוסד ואן ליר, מכון בן צבי, מכון ברוקדייל, מכון טרומן, מרכז ירושלים לענייני ציבור, מרכז שלם, מרכז שז"ר, וכן המכון לתכנון מדיניות עם יהודי ואחרים.

אתרים התיירות היהודית המרכזיים, כשהכותל הוא אחד היעדים העיקריים למבקרים וקבוצות יהודיים.

מצד שני, ירושלים איננה המרכז הדתי הפעיל הגדול ביותר בחיים היהודיים כיום. בני ברק וניו יורק אינן מפגרות אחריה בהרבה במובנים רבים, כגון ישיבות ולמדנות דתית. ברוב המקרים, הדמויות המובילות בחיים הדתיים לא יצאו מירושלים.¹⁷

בהתאם למסורת היהודית של ריבוי סמכויות, אין נמצא סמכות הלכתית עליונה. הרבנות הראשית אינה מפרסמת הצהרות ליהודים באשר הם או מתבטאת בסוגיות אוניברסליות. הקול היהודי הדתי מפוזר בתפוצות. זאת ועוד, אין בירושלים אוניברסיטה דתית (כדוגמת בר-אילן); ואין בה מרכזי הלכה חשובים. אף שיש בה ארגונים רבים המשתתפים בדיאלוג הבין-דתי, רק מעטים מתמקדים בשלוש הדתות המונותאיסטיות. מרכז טנטור הוא חריג בולט, אבל השפעתו עדיין אינה ניכרת.

ד) ירושלים כמוקד של ידע וחינוך

יש בירושלים משאבים גדולים לחינוך יהודי, שיוכלו לשמש כבסיס להגברת הידע היהודי והחיבור היהודי עם ירושלים. ירושלים היא משכנה של אחת האוניברסיטאות הגדולות. על-פי מוסף ה-Times להשכלה גבוהה, שדירג את האוניברסיטאות הטובות ביותר בעולם, האוניברסיטה העברית ניצבת במקום השישים, והיא הראשונה מבין האוניברסיטאות הישראליות בשנת 2006.¹⁸ אוכלוסיית הסטודנטים בעיר מגיעה ל-35,000 איש, כולל מכללות, סמינרים ושלוחות של אוניברסיטאות מחו"ל. 24,000 סטודנטים לומדים באוניברסיטה העברית, מתוכם כ-600 הם

19 21,800 בכוללים ו-15,000 בישיבות גבוהות – מתוך תוכנית המתאר לעיר ירושלים, סקר כלכלי.
20 מסע נוסד ב-2005 כיוזמה משותפת של ממשלת ישראל והסוכנות היהודית במטרה לצעירים יהודיים בוגרים מרחבי העולם לבלות סמסטר או שנה בישראל על מנת לבנות קשר לכל החיים עם ישראל וליצור אצלם מחויבות איתנה לחיים יהודיים.

17 זאת למרות שהרב אלישיב והרב עובדיה יוסף הם תושבי ירושלים. הרב הראשי לישראל לשעבר, הרב ישראל לאו, והרב שך המנוח, היו תושבי תל-אביב ונתניה בהתאמה. הרב פיינשטיין המנוח התגורר בארה"ב.
18 *Times Higher Education Supplement, Academic 18* Ranking of World Universities, 2005.

ה) ידע מוגבר ביהדות מחזק את המודעות לירושלים ואת הבנתה

זהותה של ירושלים כמרכז רוחני ותרבותי לעם היהודי נחלשת כאשר הידע ביהדות מועט. בגלל בורות, רבים אינם מסוגלים לקשר בין ירושלים לבין דימויה בהיסטוריה, בתנ"ך ובמסורת; ואם הם מתייחסים בכלל לירושלים, זוהי ירושלים כפי שהיא מוגשת להם באמצעי התקשורת. בורות ביחס לירושלים גורעת מן היחס אל העיר. דימויה של ירושלים, בין בעיני ישראלים ובין בעיני יהודים בתפוצות או אפילו לא-יהודים ברחבי העולם, שונה מן המציאויות שלה, ומשתנה בחדות בהתאם למידת הידע היהודי של הפרט, לעתים לשלילה ולעתים לחיוב, כפי שיפורט בהמשך.

ו) ירושלים משמשת כבית היוצר העיקרי של פרסומים ומוצרים יהודיים

מוזיאון ישראל מדורג כמוזיאון ברמה בינלאומית משובחת. אוספי היודאיקה שלו, הארכיאולוגיה של ארץ ישראל, אמנות יהודית ואתנולוגיה יהודית הם ייחודיים. הידוע שבהם הוא היכל הספר, המאכסן את מגילות ים המלח.

הספרייה הלאומית של האוניברסיטה העברית היא משכנם העיקרי של פרסומים על נושאים יהודיים וישראלים, והיא מחזיקה כתבי-יד יהודיים שערכם לא יסולא בפז. הארכיון הציוני ומוזיאון הרצל מהווים משאב מרכזי בנושאים אלה. "יד ושם" משמש גם כאחד המוזיאונים העיקריים לתולדות השואה, עם ארכיונים על הקורבנות וכל הנושאים הקשורים בשואה, וגם כמרכז לחינוך, מחקר ולמדנות על השואה.

ז) סינרגיה בין היבטים שונים של תרבות, רוחניות ודת

ניתן להבחין בזיקות מסויימות בין דת לבין תרבות. האוספים האתנוגרפיים של יודאיקה ותרבות יהודית במוזיאון ישראל, ויריד היודאיקה הנערך בעיר אחת

לשנתיים הם דוגמאות לכך. במחזות רבים, מופעי בידור וקונצרטים המועלים בירושלים יש מוטיבים יהודיים ו/או דתיים.

ח) ירושלים כמקום לאנשים צעירים

מבחינה דמוגרפית ירושלים היא עיר צעירה, ש-53% מאוכלוסייתה היהודית הם בני פחות מ-25. (זה נכון גם לגבי האוכלוסיה הערבית בעיר). גם ההגירה לירושלים היא ברובה משפחות צעירות. 50% מכלל העוברים לירושלים בשנת 2002 היו בני פחות מ-24. ואולם הצעירים גם עוזבים את העיר, ומייצגים 52% מכלל העוזבים את ירושלים באותה שנה. מחסור בדיור זול, פעילות תרבותית ותעסוקה מועלים כסיבות העיקריות לעזיבה.

העיר חוגגת בכל שנה את "עיר הנוער", במסגרתה צעירים "מנהלים" את העיר במשך יום אחד.

2. זיקות וקשרים במישור הדמוגרפי, הגיאוגרפי, תיירות עלייה לרגל

א) ירושלים כמרכז הגיאוגרפי של העם היהודי; עיר שרוב היהודים מבקרים בה

נכון לראש השנה ה'תשס"ז (ספטמבר 2006) מנתה אוכלוסיית ירושלים 719,000 נפש,²¹ כשהאוכלוסיה היהודית מונה 66% והאוכלוסיה הערבית מונה 34%. האוכלוסיה הערבית מורכבת מרוב מוסלמי (95%), שמרביתו בירושלים המזרחית, וממיעוט נוצרי. אוכלוסיית ירושלים מהווה כ-10% מכלל האוכלוסיה בישראל. האוכלוסיה היהודית בירושלים מהווה כ-9% מכלל האוכלוסיה היהודית בישראל, בעוד שהאוכלוסיה הערבית בעיר מהווה כ-18% מכלל האוכלוסיה הערבית בישראל.

מאז 1967 הלך וירד שיעורה היחסי של האוכלוסיה

21 מכון ירושלים לחקר ישראל והלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

היהודית, מ-74% ב-1967 ל-72% בשנת 1980, ועד 67% ב-2003. מנגד, שיעורה היחסי של האוכלוסיה הערבית בירושלים גדל מ-26% בשנת 1967, ל-28% ב-1980, ועד 33% בשנת 2003. אף שלדעת דמוגרפים ומקבלי החלטות יהודיים, היחס המועדף בין יהודים ללא-יהודים הוא 70/30, התחזיות מצביעות כי עד תאריך היעד של תוכנית המתאר החדשה לעיר, אם לא ייעשו שינויים דרסטיים, נראה כי היחס יהיה קרוב יותר ל-60/40.²²

כשליש מן האוכלוסיה היהודית בירושלים היא חרדית, או כ-150,000 נפש. בגלל שיעור הילודה הגבוה, שיעור היהודים החרדים בעיר צפוי לגדול. אבל במקביל, וחלקית עקב מחירי הדיור הגבוהים בעיר והיעדר פתרונות דיור מספיקים בשכונות החרדיות, יהודים חרדים צעירים רבים עוזבים את העיר אל מקומות כמו מודיעין עלית, בית"ר עילית, בית שמש ויישובים חרדיים חדשים אחרים.

ירושלים היא יעד התיירות הפופולרי ביותר בישראל, בעיקר ליהודים, אם כי יש לה משמעות רבה גם לתיירים נוצרים. התיירות היא ענף גדול בעיר. יש בירושלים 66 מלונות ו-8,852 חדרים. 1.9 מיליון לינות נרשמו בעיר ב-2005, עם שהיה ממוצעת של יותר משלושה לילות. מספר זה היה אמור לגדול ולהגיע ל-2.5 מיליון לינות עד סוף 2006, לולא המלחמה בלבנון. תפוסת המלונות בירושלים גם היא עלתה, מ-45% בשנת 2004 ל-57% בארבעת החודשים הראשונים של 2006. כ-65% מכלל התיירים לנים במלונות בירושלים, ו-85% מכלל התיירים מבקרים בירושלים. זהו אחוז גבוה בהרבה לעיר בירה, בהשוואה למרכזים תיירותיים אחרים בעולם כגון ספרד, איטליה, צרפת או יוון, והוא מעיד על חשיבותה ומרכזיותה של ירושלים כמוקד עניין לתיירים. 47% מכלל התיירים לישראל בשנת 2004 היו לא-יהודים, ורובם ביקרו בירושלים.

אין בידינו נתונים סטטיסטיים זמינים על שיעורם

היחסי של התיירים היהודיים שביקרו בירושלים, אך ניתן לחשב אותם מתוך הנתונים הסטטיסטיים הלאומיים על תיירות²³ ועל בסיס העובדה ש-85% מכלל התיירים מבקרים בירושלים, כפי שנאמר לעיל. 55% מכלל התיירים הם יהודים, אבל האחוזים משתנים מארץ לארץ – מצרפת 85%, בריטניה 65%, ארה"ב 72%, קנדה 71%, ארגנטינה 91%, ודרום-אפריקה 58%. ירושלים היא מקום השהייה המרכזי של 33% מכלל התיירים, לעומת 13% בתל-אביב. אורך השהייה

הממוצע בישראל בכלל היה 19.8 יום, ובירושלים נרשם פרק השהייה הארוך ביותר מכל אתרי התיירות בארץ, 13.3 יום בממוצע.

עד לפרוץ האינתיפאדה השנייה היתה ירושלים שחקנית בולטת בשדה הכינוסים הבינלאומיים, ודורגה במקום השביעי בעולם. בשנת 1996, שנת השיא, השתתפו 42,600 בני אדם ב-68 כנסים בינלאומיים שנערכו בירושלים. מספר זה

קטן מאז, אך בשנים האחרונות הוא מצוי שוב במגמת עלייה, עם 41 כנסים ו-2,180 משתתפים בשנת 2002. התחומים הפופולריים ביותר לכנסים בינלאומיים הם רפואה, ואחריה דת, כולל יהדות, נצרות וכינוסים בין-דתיים.

לירושלים מקום בולט בכל התוכניות היהודיות לצעירים. משתתפי תוכניות "תגלית" ו"החוויה הישראלית" מבלים עד שלושה ימים בירושלים, יותר מכל מרכז אחר בישראל. האירוע המרכזי של "תגלית", בהשתתפות 3,500 בני אדם, מתקיימים בבנייני האומה. ואולם התיאור הטיפוסי של ירושלים בתוכניות הללו הוא בדרך כלל כמקום היסטורי ודתי, ולא דווקא כמתקשר לעתיד מדינת ישראל. עתידה של ישראל, התקדמותה התרבותית, הטכנולוגית והכלכלית, מומחשים יותר בביקורי התוכנית בתל-אביב וברחובות, ולא בירושלים.

23 סקר תיירות נכנסת, דו"ח שנתי 2003, גיאוקרטוגרפיה, משרד התיירות, ירושלים 2004.

Jerusalem Outline Plan, Report No. 4, Policy Plan, 22 Jerusalem 2000

הירושלמי ותחנת הרכבת הישנה אל שער יפו, וכן האגן ההיסטורי של העיר העתיקה והר הזיתים הם ייחודיים לעיר, והאגן ההיסטורי מועמד כיום להכרה של אונסק"ו כאתר מורשת בינלאומי.

ג) ירושלים כמרכז המרחב הווירטואלי היהודי ושימוש בטכנולוגיות מתקדמות

קיימים כמה פורטלים לירושלים באינטרנט, כגון www.virtualjerusalem.com, ואתר עיריית ירושלים. הבסיס התעשייתי של ירושלים מתרכז סביב תעשיות עתירות ידע וטכנולוגיה, בעיקר במתחם הר חוצבים ובפארק הטכנולוגי מלחה. בירושלים פועלות חברות dot com רבות וכן מרכזי מו"פ לטכנולוגיות מידע כגון זה של "אינטל".

ד) חשיבותה המרכזית של ירושלים ותפקידה המוסכם על הכל כמרכזו המדיני של העם היהודי

יהודים מבטאים את הקשר שלהם עם ירושלים כבירת העם היהודי בדרכים רבות. חלק מדרכים אלה כפי שהן מתבטאות בתיירות, כגון ביקורים, חגיגות בת/בר-מצווה ותוכנית תגלית, תוארו לעיל. אך יש גם דרכים רבות שבהן **יהודי התפוצות בונים קשרים קבועים-למחצה** עם ירושלים. יש המשקיעים בעסקים בעיר. הדבר נכון בעיקר לגבי מגזר תעשיות עתירות ידע; כחמש קרנות הון סיכון שבסיסן בירושלים פועלות במימון מחו"ל.

רכישת נכסי נדל"ן בירושלים היא מגמה מתפתחת בשנים האחרונות. על פי ההערכות, יש בעיר כ-20,000-30,000 דירות בבעלות יהודים מחו"ל.²⁵ חלקן נרכשו

Standards for Open Space, Appendix to the Open 24 Space Master Plan, Megama Consultants and Rechesh Eshkol Architects and Town Planner, 1990
25 עיריית ירושלים, בנק ירושלים וסוכנות נדל"ן אנגלו-סקסון.

כ-150 משלחות מחו"ל מבקרות בישראל בקביעות וכמעט כולן באות לירושלים.

ירושלים היא יעד פופולרי לחוקרים בשנת שבתון. באוניברסיטה העברית שוהים בכל שנה בממוצע כ-180 פרופסורים בשנת שבתון (מרביתם יהודים). רבים אחרים באים לתוכניות ארוכות-טווח, למשך שנה, כגון עמיתי ירושלים, מרכז מלטון, מכון הרטמן ואחרים. כל הסמינרים הרבניים בארה"ב מפעילים תוכנית לימודים בת שנה בירושלים לתלמידיהם. כאלף סטודנטים יהודיים, בעיקר בארה"ב, באים בכל שנה ללמוד בתוכנית החד-שנתית של האוניברסיטה העברית. על בסיס מאורגן פחות מתקיימת מסורת בחוגים החרדיים שלפיה תלמידי ישיבות באים ללמוד בישראל למשך שנה או יותר, אך אין בידינו מספרים מדויקים. תוכנית "מסע" החדשה צפויה להגדיל את מספר האנשים העובדים או לומדים תקופה ארוכה בישראל, ובעיקר בירושלים. ירושלים היא גם אחד המוקדים המרכזיים של מסעות הפרסום והקידום לתיירות ועליה לישראל. המבקרים מגיעים לירושלים כדי לקיים בה טקסי מעבר, תוכניות בת/בר-מצווה או כדי להיקבר בה. מאחר שרוב הביקורים הללו נערכים באופן פרטי, אין נתונים מספריים.

ב) נוף עירוני מפואר המבטא את ההיסטוריה, התרבות והערכים היהודיים

השימוש באבן ירושלמית לפי חוקי המנדט הבריטי (שעדיין בתוקף) יצר בירושלים נוף עירוני ייחודי המשלב ישן עם חדש. שפע האתרים ההיסטוריים, שבע הגבעות של ירושלים והנופים הנשקפים ממגוון זוויות מספקים רקע מיוחד לנופי העיר.

ירושלים נהנית גם ממספר גדול של פארקים ומרחבים ירוקים פתוחים, יותר מרוב הערים בישראל וגם בהשוואה לתקנים בינלאומיים לשטחים פתוחים.²⁴ ה"מיל" – הדרך ההיסטורית-תרבותית הנמשכת מהחאן

בעיר כ-20-30 אלף דירות בבעלות יהודים מחו"ל

חול המועד של פסח וסוכות הם משמעותיים מבחינת גידול בתיירות.

3. קשרים וזיקות במישור האוניברסלי והעולמי

חשיבותה של ירושלים לכל האומות היא תפיסה מרכזית ביהדות. אף שכיום זהו היבט מוחלט, במובנים רבים ירושלים היתה מאז ומתמיד עיר בינלאומית. מעמדה ככזו נובע בעיקר מתפקידה כמרכז חשוב לשלוש הדתות המונותיאיסטיות הגדולות, ובמידה מסויימת גם מעבר לכך. העיר חוותה מעברים משלטון יהודי במדינה

יהודית, לשלטון היוונים והרומאים, הפרסים, הביזנטיים והערבים, השפעות צלייניות, שלטון הטורקים, המנדט הבריטי, ולבסוף, כיום, כבירת מדינת ישראל. אבל גם תחת שלטון זר לסוגיו היו לארגונים דתיים ולמדינות ואימפריות שונות אינטרסים משמעותיים בירושלים. הפעילות הדיפלומטית שקקה בה בעיקר במאה ה"ט, עם נוכחות בולטת של צירויות זרות כמו רוסיה, בריטניה, צרפת, גרמניה, אתיופיה ועוד.

ירושלים חורגת ממעמדה המקומי כעיר גדולה וכיום כבירת מדינת ישראל. אבל באופן כללי לא זכתה ירושלים להכרה כבירת ישראל. ארצות הברית, שקיבלה החלטה עקרונית להעביר את שגרירותה לירושלים, לא מימשה בפועל את החלטה (ראו פרק ו' בהמשך).

א) ירושלים כמרכז של שלוש הדתות המונותיאיסטיות העיקריות, מפתחת ומשדרת מסרים רוחניים ומוסריים

חשיבותה של ירושלים לקהילה הבינלאומית ולאנושות בכלל נובעת בעיקר מתפקידה כמקום מרכזי ביהדות, בנצרות ובאיסלאם. אבל גם מעבר לשלוש הדתות המונותיאיסטיות הגדולות, ירושלים נתפסת כעיר

למטרות השקעה אך מרביתן נשמרות ריקות ומשמשות לבילוי חופשות וחגים בארץ. העלייה לרגל היא חלק חשוב מן התיירות היהודית, ויהודים מחו"ל גודשים את מלונות ירושלים בסוכות ובפסח. הירושלמים מביעים דאגה כי קיומו של מלאי גדול של דירות ריקות ברובן בבעלות יהודים עשירים מחו"ל אינו תורם דבר לרווחת העיר ומעלה את מחירי הדירות, באופן שמקשה על המקומיים לרכוש דיור.

ירושלים ממלאת תפקיד נכבד בעולם הארגונים היהודיים. מטות הסוכנות היהודית, ההסתדרות הציונית העולמית, המרכז העולמי של בני ברית, הקונגרס היהודי העולמי, תגלית, יד הנדיב והקרן החדשה לישראל שוכנים כולם בירושלים. לרוב הארגונים היהודיים הבינלאומיים האחרים יש בירושלים נוכחות ארגונית, כגון הדסה, מכבי העולמי והג'וינט. בדומה לכך, גם רוב הארגונים היהודיים הגדולים בארה"ב, כגון ADL, הוועד היהודי האמריקני, הקונגרס היהודי האמריקני, האיחוד העולמי ליהדות מתקדמת, ארגון ציוני אמריקה, הבונדס, הלל, NCJW (המועצה הלאומית לנשים יהודיות), מועצת הרבנים של אמריקה, איחוד הקהילות היהודיות באמריקה ועוד, מפעילים בירושלים שלוחות. גופים אחרים, כגון רשת אורט העולמית והיא"ס, בולטים בהיעדרם.

ה) שימוש בלוח החגים היהודיים

בלוח השנה היהודי והישראלי יש מועדים רבים בעלי משמעות לירושלים. סוכות ופסח הם ימי העלייה לרגל לירושלים ואלו הן נקודות שיא בשנה במונחי תיירות, הן מקומית והן של יהודים מחו"ל, כאשר שיעורי התפוסה במלונות מגיעים לשיאם של כ-90% תפוסה במוצע. ט' באב הוא יום הזכרון לחורבן שני בתי המקדש הראשונים, ולפיכך הוא מטבעו יום המוקדש לירושלים, לא רק לחורבנה אלא גם לבניינה מחדש. יום ירושלים מציין את שחרור ירושלים במלחמת ששת הימים. אבל בשנים האחרונות הוא הפך ליום מגזרי, המצויין בעיקר על-ידי יהודים ציוניים דתיים וזוכה להתעלמות רבת מצד מרבית הישראלים והיהודים בחו"ל. עד כה רק ימי

קדושה ורוחנית. הרוחניות שלה באה לידי ביטוי לא רק בספרות דתית, אלא גם באמנויות, בספרות הכללית, בצליינות ובתיירות וכך הלאה. כעיר קדושה, יש בה נוכחות של תפיסות מוסריות ורוחניות. ואכן, המבקרים מצפים לראות את ירושלים כעיר של חזון, אידיאלים ומוסר, ומופתעים תכופות לגלות שבפועל היא עיר כמו ערים רבות אחרות, עם התמסחרות, פשיעה, הפקרות והנאות חומריות.

ייחודיותה של ירושלים מתבטאת גם במונחים חינוכיים, הודות לקיומה של אוניברסיטה גדולה, שלוחות רבות של אוניברסיטאות מחו"ל, מכללות, מכונים מחקר ושיבות, ההופכים את ירושלים למרכז ללימודים גבוהים ומחקר.

אבל הסכסוך על ירושלים נוטה להרחיק ממנה אנשים. מאבק, מתחים ובעיות ביטחוניות עומדים בניגוד לחזון האידיאלי של העיר כמקום של שלום ופלורליזם. התפיסות לגבי ירושלים משתנות בהתאם להשקפות בדבר מעמדה הסופי. יש המעדיפים לראות את בינאום ירושלים, בחלקה או בשלמותה. ואכן זו היתה עמדת הוותיקן עד השנים האחרונות. אבל גם כיום, יש רבים המקווים לראות צורה כלשהי של שלטון משותף או חלוקתי בירושלים. מן העבר השני, ההשקפה הישראלית הרשמית היא שירושלים היא בירתה הנצחית של מדינת ישראל, ורוב הישראלים תומכים בה.

ב) ירושלים כעיר רבת-תרבותית

ירושלים היא גם עיר של לאומים רבים, קהילות וקבוצות אתניות מגוונות (ראו גם הפרק הקודם). האוכלוסייה היהודית מורכבת מתת-קהילות רבות וכך גם האוכלוסייה המוסלמית והנוצרית. אפשר לראות את ירושלים כמעשה פסיפס אנושי, שחלקיו חיים היטב זה לצד זה באופן מפתיע רוב הזמן, למרות שסכסוכים אכן פורצים על רקע ניגודים דתיים ואתניים. לא פחות משהיא זירת מאבק, ירושלים משמשת גם בית לרב-

תרבותיות רבה, פעילויות וארגונים בין-דתיים וחוצי גבולות אתניים.

רק 73% מאזרחיה היהודיים של ירושלים נולדו בישראל.²⁶ זוהי עיר פופולרית בקרב עולים, כאשר יותר מ-70,000 עולים חדשים באו לחיות בירושלים מאז 1989, ונכון לאוקטובר 2004 הם מהווים כ-10% מכלל האוכלוסייה בעיר. המוסלמים מונים 210,000 נפש, או 31% מכלל האוכלוסייה, ו-14,000 הם נוצרים. השאר הם יהודים, המורכבים בעצמם ממספר רב של תת-קבוצות קהילתיות.

ג) מסרים אוניברסליים יוצאים מירושלים

ירושלים היא עיר מולטי-אתנית, וחיים בה זה בצד זה ציבורים דתיים, לאומיים ואתניים שונים, אם כי בתנאי מתח רב וסכסוך מעת לעת. הפוטנציאל לפלורליזם, צדק, תיקון עולם ושלום קיים, אבל מסרים אוניברסליים כאלה אינם ממומשים ואינם מופצים.

נעשו מספר התחלות, כגון מוזיאון הסובלנות בתכנונו של פרנק גארי, ההולך ונבנה במרכז העיר. "יד ושם" כמרכז לפעילות הנצחת השואה, מחקר וחינוך, משמש כתזכורת אוניברסלית כנגד רצח-עם.

ד) ירושלים כעיר גלובלית, בינלאומית, תרבותית ועולמית

ירושלים הוכרזה כאתר מורשת על-ידי אונסק"ו, אם כי מועמדותה הוגשה על-ידי ממשלת ירדן, ונעשים מהלכים לקידום אגן העיר העתיקה כאתר מורשת בינלאומי.

ירושלים היא דוגמה לעיר שעברה מהווה חלק נכבד מן ההווה שלה וכן גם מעתידה. רבים מן המבקרים הבאים לירושלים מעוניינים לחקור את עברה ואת תולדותיה. ירושלים מהווה מוקד עניין ארכיאולוגי עצום ומארכת מספר מרכזי מחקר ולימוד ארכיאולוגי.

26 הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2005.

ישראל, יריד הספרים הבינלאומי, משכנות שאננים וקרן ירושלים.

עקב המציאות הפוליטית המיוחדת של המזרח התיכון וחשיבות מיקומה המרכזי של ירושלים, ירושלים מארחת את קבוצת נציגי התקשורת השלישית בגודלה בעולם, אחרי וושינגטון ולונדון. משרד ה-BBC בירושלים הוא הגדול בעולם אחרי לונדון. העיתון Jerusalem Post ממקם כאן וכך גם רשות השידור. בירושלים גם אולפני טלוויזיה ותקשורת נוספים. זהו נכס ומשאב משמעותי שניתן לנצלו לקידום ירושלים בדרך חיובית יותר, כמרכז תרבותי ורוחני.

4. חולשות ואיומים

יש להבחין בין ירושלים כרעיון לבין המציאות של ירושלים. בעיני אלה הערים למסורת ולטקסטים היהודיים, דימויה של ירושלים נשגב ושמיימי. במובנים מעטים, המציאות הנוכחית בה נאמנה לדימוי זה, אבל ברוב המובנים היא פגומה באופן חמור.

ירושלים סובלת מדיסוננס תדמיתי חמור. הדבר בולט במיוחד בקרב ישראלים רבים, שבעיניהם דימויה השלילי כעיר עניה ודתית הוא גורם מרתיע, כפי שעולה הן מסקרים והן מעצם העזיבה של יהודים חילוניים את העיר. בקרב יהודי התפוצות, כפי שמתארים המרואיינים במחקר זה, ראיית ירושלים כעיר מודרנית שיש בה פשיעה וזוהמה מהווה הפתעה לא נעימה, והיא רחוקה מאוד מירושלים המדומיינת שלהם. ההתמערבות המוגברת, מוסדות ציבור פתוחים ופסטיבלים המתקיימים בשבת, עלולים לפגום בדימוי הרוחני של ירושלים בעיני חלק מיהודי התפוצות, אך אלה הופכים את העיר אטרקטיבית יותר לרוב היהודים הלא-אורתודוקסיים.

את הבעיות, החולשות והאיומים הגלומים במציאות של ירושלים ניתן לסכם כך:

- ירושלים היא עיר ענייה עם משאבים מועטים המאפשרים ניצול קל. היא גם עיר יקרה לקניית בית.

קיימת החלטה עקרונית להעביר את שגרירות ארה"ב ותל-אביב לירושלים וכבר נבחר לשם כך אתר בנייה בשכונת תלפיות.²⁷ אבל נושא העברת השגרירות מוקפא עד לחתימת הסכם קבע עם הפלסטינים. קוסטה ריקה ואל סלבדור, שהיו המדינות היחידות שהפעילו שגרירויות בירושלים, העבירו בשנת 2006 את שגרירויותיהן לתל-אביב.

מדינות רבות בעלות שגרירות בישראל מפעילות בנוסף קונסוליה פעילה בירושלים. אבל היעדר השגרירויות בירושלים מסמל את חוסר ההכרה בירושלים כעיר הבירה ובחשיבות העיר.

לירושלים נוכחות בינלאומית בזרועות השונות של האו"ם. בעקבות יציאת הבריטים ב-1948, השתלט האו"ם על ארמון הנציב, והסכמי הפסקת האש והשלום השונים הובילו להתמקמות גופי האו"ם בירושלים. הגופים הבאים שוכנים בירושלים – UNPD, ILO, UNRWA, UNICEF, UNTSO, ארגון הבריאות העולמי, הבנק העולמי (IBRD), הצלב האדום ומשרד הנציב העליון של האו"ם לזכויות אדם. אבל הם משרתים בעיקר את הגדה המערבית ולא את ישראל.

כעדות למעמד בינלאומי חזק בהרבה בעבר, בשנות השבעים, וכיזומה של ראש העיריה דאז, טדי קולק, הוקמה שורה של ועדות בינלאומיות. אלו כללו ועדה מייעצת לתכנון ואדריכלות, כנס שנתי של ראשי ערים מערים גדולות בעולם, ווועדת ירושלים היוקרתית.²⁸ ב"תור הזהב" הזה נוסדו מוזיאון ישראל, פסטיבל

27 במסגרת המדיניות הרשמית כפי שהיא מנוסחת על-ידי הרשות המבצעת של ארה"ב, ירושלים איננה חלק מישראל. תחת הרשות המחוקקת, לעומת זאת, נחקקו חוקים שגילו גישה חיובית לקשר הבל-יינתק שבין ירושלים לישראל. בדעת הקהל האמריקנית, ירושלים נחשבת לבירת ישראל. איפא"ק פועל לביסוס תפיסה זו בצורה רשמית.

28 הוועדה כללה נכבדים כגון לורד גודמן, פרופסור לואיס קאהן, סיר רוברט מנזיס, פרופסור פראוור, הרב עמנואל רקמן, ארנסטו סבאטו, ס' נ' טאגור, פרופסור אפרים אורבך, לורד ויידנפלד, אלי ויזל, ישעיה ברלין, השופט חיים כהן, אוסקר קוקושקה, הנרי מור ואחרים.

אבל כמה מן התרבות הזו מופץ בעולם? הפסטיבלים הבינלאומיים אינם זוכים למבקרים מחו"ל. המגה-אירוע של "ירושלים 3000" בשנת 1996 היה ניסיון לפלס דרכים בתחום זה, אך הוא נכשל ברובו. למעשה לא קיים פסטיבל בינלאומי של תרבות יהודית (אולי למעט יריד היודאיקה).

חינוך

יש מקום לכך שירושלים תחזק את מעמדה כמרכז חינוכי ראשון במעלה בעולם היהודי. כיום, פרט לאוניברסיטה העברית, אין כמעט יצוא של למדנות, מחקר וחינוך. מעטים מאוד, אם בכלל, הם הסטודנטים היהודיים הלומדים בירושלים בלימודי יום רגילים. קיים פוטנציאל לארגון תוכניות שיעודדו הן תלמידי תיכון והן תלמידי אוניברסיטאות יהודים לבלות שלישי או סמסטר בירושלים, כגון באמצעות "מסע".

דת, מסורת, אתיקה ורוחניות

ירושלים היא המרכז ללימודי הדת היהודית, רוחניות ולמדנות דתית. המסה הקריטית של ישיבות ותלמידי חכמים בירושלים מייצרת לירושלים פוטנציאל הזדמנויות שאינם ממומש ברובו. פרט למרכז לטכנולוגיה והלכה לא קיים מרכז בינלאומי למחקר בהלכה ופסקי דין. ייתכן שיש מקום להקמת בית דין רבני בינלאומי (בשונה מסנהדרין), שיפעל מעבר למישור המקומי, כמסלקה להתמודדות עם סוגיות משפטיות יהודיות ופסקי דין הנגזרים מן התפיסה של "כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים". זאת ועוד, אפשר יהיה לעודד מנהיגים רבניים להגיב על היבטים אתיים באירועים עולמיים שונים כדי להשמיע קול יהודי בעולם המשתנה. הדבר יתרום להתחזקות תפיסה זו.

ירושלים ממשיכה להיות העיר החשובה ביותר ליהודים דתיים, אך היא אינה פועלת כמוקד. ריבוי הקולות הדתיים הנשמעים בירושלים יכול להתפס דווקא כיתרון שיש לטפחו.

חתן פרס נובל לשלום אלי ויזל מציע השקפה

- ירושלים היא עיר רדופת קונפליקטים. אלה כוללים סכסוכים פוליטיים, דתיים ואתניים. סכסוכים אלה מונעים מירושלים להצטייר כמרכז שאינו שנוי במחלוקת. לדוגמה, היהדות הקונסרבטיבית והרפורמית, ויהודים שהתגיירו במסגרת זרמים אלה, אינם זוכים להכרה.
- החרדיות הגוברת של העיר מרחיקה את ירושלים ממגזרים שונים, בעוד שבעיני אחרים, המהווים בכל זאת רוב, ה"חרדיזציה" והדתיות של ירושלים מועילות לדימוי הרוחני של ירושלים ולא פוגעות בו. בגלל עתידה הבלתי-ברור של העיר מבחינה פוליטית, מתקשה ירושלים להיתפס כעיר גלובלית עם מסר אוניברסלי.
- ירושלים אינה מוכרת בזירה הבינלאומית כבירת מדינת ישראל.
- ירושלים נתפסת מזמן לזמן כעיר שאינה בטוחה. בשיא האינתיפאדה זו היתה בעיה חמורה ששיבשה את חיי היומיום, אבל גם לאחרונה, כאשר כמות הפיגועים ירדה מאוד, הביטחון הוא עדיין סוגיה הפועלת כגורם מרתיעה.
- ירושלים נתפסת כעויינת מגוון ופלורליזם דתי יהודי. הדבר מזיק במיוחד לפלחים הפעילים של היהדות הרפורמית והקונסרבטיבית ואלה המזדהים עימם, אך השפעתו פחותה על הרוב הבלתי-מזדהה.
- בירושלים באים לידי ביטוי מספר נושאים מכריעים הקשורים בזכויות הנשים, כפי שתעיד הסוגיה של תפילת נשים בכותל המערבי.

5. הערכה ופוטנציאל

התמונה הכוללת של ירושלים היא שלמרות שבאופן פורמלי היא אכן בירתו התרבותית של העם היהודי, ולמרות שיש לכך ביטויים רבים, הפוטנציאל שלה גדול בהרבה ויש עוד הרבה מה לעשות כדי להגשימו.

תרבות

במובנים מסויימים ירושלים היא אכן מרכז של תרבות,

חילונית ומתאר את ירושלים כ"נקודת הציון הלאומית של המסורת היהודית. היא מייצגת את נשמתנו הקולקטיבית."²⁹

בעוד שחשיבות אופיה הדתי של ירושלים ידועה ורווחת, רוחניותה החילונית אינה רווחת די הצורך. במידה מסויימת, ירושלים אפילו דוחה יהודים לא-דתיים ובעיקר ישראלים, כפי שעולה הן מעזיבתם של ירושלמים צעירים בשנים האחרונות, והן מחוסר הרצון של ישראלים רבים לבקר בירושלים. קיימת בישראל גם תנועה מתפתחת, אם גם קטנה, של חילוניות "דתית-רוחנית", ויש למצוא דרכים לחיזוק הממד הרוחני-חילוני של העיר.³⁰

רעיון הרוחניות הוא חלק ממגמה חדשה המובחנת

בעיקר בקרב צעירים המחפשים משמעות פנימית ויעוד, בצד עיסוק בסוגים לא-מסורתיים של פעילויות מעין-דתיות ולא-חומרניות.³¹ בדרך כלל נהוג לקשרה עם אינדיבידואליזם ולא עם פעילויות קהילתיות או קולקטיביות.³² זוהי תופעה מערבית ברובה, השונה מן הרוחניות המזרחית כגון בודהיזם או מדיטציה.

ירושלים יכולה להעניק השראה והנעה רוחנית לצעירים

רוברט ות'נו טוען ש"רוחניות מסורתית של שהיה במקומות קדושים פינתה את מקומה לרוחניות חדשה של חיפוש", וכי "אנשים מאבדים את אמונתם במטאפיסיקה שיכולה לגרום להם להרגיש בבית ברחבי היקום והם נוטים יותר ויותר לתמרן בין הצעות חטופות, המתחרות זו בזו, בקדושה, ומחפשים ידע חלקי וחוכמה מעשית".³³

מוצע כי ירושלים יכולה לספק תשובה חלקית לחיפוש אלה ובכוחה להעניק השראה והנעה רוחנית לצעירים.

בדומה לכך, ירושלים כעיר רוחנית וכמרכז לדתות עשויה למשוך אליה כעיר דתית, אבל המסרים האוניברסליים הרוחניים והאתיים שלה אינם מועברים בבהירות. המסרים האוניברסליים המרכזיים יכולים להיות צדק, סובלנות, צדק חברתי, פלורליזם או אחרים.

יש ביהדות מגמה בקרב צעירים רבים, הן בישראל

29 "גורל ירושלים משפיע לא רק על ישראלים, אלא גם על יהודי התפוצות כמוני. העובדה שאינני חי בירושלים היא משנית; ירושלים חיה בתוכי. היא תמיד טבועה בעצם יהודית, והיא במרכז המחוייבות והחלומות שלי. ירושלים, בשבילי, היא מעל לפוליטיקה. היא מוזכרת בתנ"ך יותר משש-מאות פעמים, והיא נקודת הציון הלאומית של המסורת היהודית. היא מייצגת את נשמתנו הקולקטיבית. ירושלים היא המחברת בין יהודי אחד לאחר. אין שום תפילה יפה או נוסטלגית יותר מן התפילה המעלה את תפארת עברה ואת הזכרון המוחץ והמתמיד של חורבנה. אני נזכר איך הגעתי לירושלים בפעם הראשונה; חשתי כאילו לא היתה זו הפעם הראשונה. אבל בכל פעם שאני חוזר לבקר בעיר, זו תמיד הפעם הראשונה. מה שאני חש וחווה שם, אינני חש בשום מקום אחר. אני חוזר אל בית אבותי; המלך דוד והנביא ירמיהו מחכים לי שם. יהודי יכול להיות יהודי הרחק מירושלים; אבל לא בלי ירושלים. אפילו אם יהודי אינו חי בירושלים, ירושלים חיה בתוכו.

בשום עם אחר אין הזכרון הלאומי מזהה עם זכרון ירושלים כמו בזכרוננו. שום עם לא היה נאמן כל-כך לשמה, או חגג את עברה בלהט כזה. אף אחת מן התפילות שלנו אינה מתקרבת בלהט לתפילות המדברות על ירושלים.

ירושלים היא החלום של חלומותינו, האור המאיר את רגעי יאושנו. הלגיטימיות שלה טמונה בריבונותה". (מתוך נאום שנשא בעצרת ההזדהות עם ישראל בניו יורק, 22 באוקטובר 2000).

30 הרצאה של נעמה אזולאי על דתיות חילונית – "אסטרטגיות משתנות לקראת בניית מעורבות יהודית בישראל".

Glendinning Tony and Bruce Steve, "New Ways of 31 Believing or Belonging: Is Religion Giving Way to Spirituality", *The British Journal of Sociology* 2006, Vol. 57 Issue 3

Wade Clark Roof, "A Generation of Seekers: The 32 Spiritual Journeys of the Baby Boom Generation" (MARS HILL AUDIO Journal, Nov./Dec. 1993)

33 מתוך Wuthnow, בספרו *After Heaven: Spirituality in America Since the 1950s*, מצוטט בספר של Wade Clark Roof, *Religion and Spirituality: Toward an Integrated Analysis*, in Michelle Dillon, ed. *Handbook of the Sociology of Religion*, Cambridge University Press, 2003

יכולות לגלות יצירתיות בהעברת תמצית החוויה הירושלמית לאלה שאינם בירושלים, תוך מתן גישה לסמלים המובהקים של ירושלים.

תיירות

הפוטנציאל התיירותי של ירושלים לא נוצל במלואו. לדוגמה, 65% מכלל היהודים האמריקנים טרם ביקרו בישראל. אבל הידוק הקשר התיירותי עם ירושלים חייב להיעשות בצורות יצירתיות, אם בצורה מאורגנת ואם באירועים מיוחדים כמו טיולי בת/בר-מצווה, טיולי משפחות או סמינרים לחוקרים בשנת שבתון. אף שירושלים היא אתר חשוב לוועידות וכינוסים בינלאומיים, העולם היהודי מהווה רק חלק קטן מכך, כשהמגזר הרפואי מוביל במספר המשתתפים.

ארגון

למרות שארגונים יהודיים לאומיים ובינלאומיים רבים מקיימים נוכחות בירושלים, לא כולם נוכחים בה ולא לכולם מטות מרכזיים בעיר. בנוסף, רוב הישיבות והכינוסים של ארגונים אלה מתקיימים בירושלים רק לעתים נדירות, למרות שהפוטנציאל לכך קיים. בשנת 2004 קיים ה-UJC את עצרת המליאה הראשונה שלו בירושלים, וזו עשויה להפוך לאירוע תקופתי.

והן בתפוצות,³⁴ של מעבר מהתנסות המבוססת על טקסט אל התנסות חווייתית. ירושלים צריכה לנסות להסתגל למגמה זו.

זאת ועוד, לירושלים יכולות להיות הזדמנויות למלא תפקיד מרכזי במגמה של חיפוש רוחני המתפתחת בקרב חלק מהצעירים. אף שרבים נוסעים למזרח הרחוק בחיפוש אחר רוחניות, העולם היהודי יכול להכריז רשמית על ירושלים כמרכז של נוכחות אלוהית, על ירושלים כחוויה של התרוממות וקירבה לאלוהות. ירושלים יכולה לנצל את היתרון של החיפוש הרוחני, בעיקר של הצעירים, ולעודד אותם לבוא לירושלים כדי לחוות זאת. אפשר לקדם את ירושלים, על סמך המסורת, כהתגלמות החוכמה הנרכשת באמצעות מודעות רוחנית וידיעת האלוהי לאורך ההיסטוריה. התנסות במרכזי הלימוד של ירושלים בשילוב עם ביקורים במנהרות הכותל, קבלת שבת המשקיפה אל העיר העתיקה, השתתפות בפעילויות ט' באב בירושלים או צפייה במופע תרבותי הן רק כמה דוגמאות. נוף ירושלים, כפי שהוא נשקף מטיילת תלפיות, מרומם ומעניק השראה. ירושלים יכולה להרחיב את ההזדמנויות לחוויות רוחניות המתחברות למראות וצלילים שונים של העיר.

כמו כן, מכיוון שירושלים היא אפיזודית וחוייתית, ועוצמתה נחוות ונספגת דרך ההתנסות בה, אפשר להעביר ולחזק את חויית העיר דרך מרחבי הרשת תוך שימוש בטכנולוגיה מודרנית. הקהילה היהודית וישראל

34 ראו מחקר NJPS 2000 וסקר האוכלוסיה היהודית בניו יורק, וכן גם מגמות חדשות כמו Hebe Magazine ו-Synagogue 2000, כפי שתוארו ב-Reboot Study, העוסק ברוחניות של צעירים יהודיים. Grande Soy "Vanilla Latte with cinnamon" – Jewish identity and Community in a time of Unlimited Choices, Reboot 2006 and "OMG! How Generation Y is Redefining Faith in the iPod Era, Reboot 2006.

כיווני מדיניות והמלצות

כמה מן האתרים המרכזיים של ירושלים יכולים לסייע לחלק מהמבקרים להבין לא רק את עברה הרחוק של העיר והקשר שלו עם היהדות ועם העם היהודי, אלא גם את ההווה שלה.

יש להדגיש כי הלמידה והידע על ירושלים יסייעו להוביל ליתר קירבה ומעורבות ולקירוב "ירושלים של מעלה" אל "ירושלים של מטה". ואולם הידע לבדו לא יוכל להפוך את העיר לבירה תרבותית.

1. כיווני מדיניות

ירושלים היא עיר ייחודית ואין שום מקום דומה לה. בניגוד לערים גלובליות אחרות, אין לירושלים בסיס כלכלי או תעשייתי חזק; היא אינה מרכז תקשורת, נמל או צומת למשאבי טבע קרובים. למרות שיש בה מגזר חזק של תעשייה עתירת-ידע, זה אינו מרכיב מרכזי בעיר. רומא המודרנית, שנקראה פעם "העיר הנצחית", היא כנראה המודל הקרוב ביותר לירושלים, למרות ההבדלים הקיצוניים ביניהן. הוותיקן הוא בירת הכנסיה הקתולית. רומא, דרך האפיפיור והוותיקן, משדרת לעולם מסרים אוניברסליים. היא עיר היסטורית, וכיום מצטיירת בעיקר כמרכז תרבותי ותיירותי. המינהל העירוני הנוכחי פועל להדגשת תדמיתה כמרכז תרבותי, חברתי וטכני, באמצעות יוזמות רבות בתחומים אלה. רומא מהווה באופן חלקי אב-טיפוס מוצלח, שכן היא משקפת הן את העבר והן את העתיד באמצעות מסרים רחניים, תרבותיים וכלכליים. גם הבולטות של הפיתוח

אפשר לפתח את העיר ירושלים במספר כיוונים, בהתבסס על תכונותיה החיוביות ויתרונותיה היחסיים, לקראת הגשמת החזון המציאותי. שלושת הממדים העיקריים שבכוחם להוות כלים מרכזיים בפיתוח ירושלים הם:

1. המימד הציביליזציוני, התרבותי, הדתי, הרוחני, האתי והחינוכי
2. המימד הגיאוגרפי והתיירותי
3. הממד הגלובלי והאוניברסלי

שלושת הממדים האלה מוצאים ביטוי בפעילויות המוצעות לאוכלוסיית המטרה העיקרית – יהודי התפוצות.

וכן לאוכלוסיות המטרה המשניות:

- יהודים בישראל
- במישור הבינלאומי – הקהילה הגלובלית.

ירושלים נתפסת כנכס וכמרכיב מרכזי כבירתו התרבותית של העם היהודי, ולא רק של מדינת ישראל. כבירת העם היהודי היא מחייבת גם זכויות וגם חובות. ליהודים מכל רחבי העולם יש זכות להביע את דעתם על ירושלים ועל עתידה. יש להשתמש ביחסם, דאגתם ושיאפופיהם ביחס לירושלים ולהכיר בהם. יהודי התפוצות צריכים להיות מעורבים בבניית ירושלים והפיכתה לבירה התרבותית של העם היהודי, בנוסף להיותה בירת מדינת ישראל.

ההצעות דלהלן קוראות, בין היתר, למעורבות ומחויבות אישית, שתסייע בהרחבת "חויית ירושלים".

את ההשפעה הגדולה ביותר. לכן מוצע שאוכלוסיית המטרה תהיה אנשים צעירים והדורות הבאים.

ב. שימוש בהיסטוריה

לימוד על עברה של ירושלים עשוי לסייע בהבנת ההווה שלה ובחשיבה על העתיד. יש להציג אתרים היסטוריים כאמצעים להבנת ההווה והעתיד. עלייה לרגל צריכה להפוך לדבר מחייב יותר, כמו "מצווה" או הרגל קבוע. כמו כן צריך להזמין את המבקרים לראות את העיר כחלק בלתי-נפרד מן העולם המודרני.

ג. שימוש בלוח השנה

לוח השנה היהודי מכיל תאריכים רבים חשובים הנוגעים לירושלים. אלה הם שלוש הַהֲגָלִים – חגיגות העלייה לרגל של פסח, שבועות וסוכות, ט' באב המציין את זכר החורבן של שני המקדשים, יום העצמאות ויום ירושלים. יש למקד את האירועים במועדים אלה. המועדים אמורים להפוך ליום חגיגות אוניברסלי לכל היהודים באשר הם, עם אירועים מיוחדים לא רק בישראל אלא בכל הקהילות היהודיות בתפוצות.

בדומה לכך, הואיל ופסח וסוכות הם עונות השיא לתיירות יהודית, הם צריכים להיות גם עונות השיא לאירועים בירושלים, ויש לעודד תיירים לקחת חלק בסיורים, סמינרים וחגיגות. הרעיון של עלייה לרגל אמור לדבר אל כל המבקרים היהודים ולא רק לדתיים שביניהם.

ד. עירוב ושילוב הלא-דתיים והחילוניים

ירושלים שייכת לכל היהודים. מעצם טבעה יש בה רוחניות וקדושה לכל היהודים באשר הם. יש בה משמעות גם ללא-יהודים. אפשר לבטא זאת דרך התרבות, האמנות והחינוך.

התרבותי כחלק מן האסטרטגיה של העיר וינה יכולה לשמש כמודל מוצלח בחלקו.

ואולם ירושלים ותפקידיה הם ייחודיים, ומחייבים קווי מדיניות סגוליים כדי להפוך אותה לבירה התרבותית של העם היהודי ולבירה תרבותית ורוחנית עיקרית לאנושות בכלל, בנוסף למעמדה הייחודי בצורות ובאיסלאם.

מוצע כי ירושלים תבליט את הקשר בין עברה לבין ההווה והעתיד שלה, תוך פיתוח המורשת התרבותית שלה ושימוש בבסיס התרבותי שלה להשמעת מסרים מרכזיים ליהודים ולאנושות כולה בסוגיות אוניברסליות ורוחניות.

כיווני המדיניות כוללים מספר רעיונות והצעות למיזמים ופעילויות שימומשו כחלק ממיזם-על לירושלים. כמה מהמיזמים גדולים ומחייבים הון רב, אבל רבים מהם הם מיזמים קטנים, חד-פעמיים ו"רכים", הניתנים למימוש בקלות ובמשאבים מוגבלים. במקרים רבים נדרשים יותר משאבים ארגוניים מאשר מימון. כיווני המדיניות כלליים באופיים ומלווים בדוגמאות של מיזמים מבצעיים ספציפיים הממחישים את כיווני המדיניות. ברוב המקרים הכיוונים רבי-יעדיים מטבעם ומיועדים לקידום מספר קטגוריות מתוך החזון המציאותי שהוצג לעיל.

כמצע כולל לעיגון כיווני המדיניות המוצעים כאן, מומלץ כי ירושלים תדגיש את הקשר בין עברה לבין ההווה והעתיד שלה, תוך פיתוח המורשת והשליחות התרבותית שלה ושימוש בבסיס התרבותי והדתי שלה כדי להשמיע מסרים וערכים יהודיים מרכזיים ליהודים ולאנושות כולה.

2. מנועים עיקריים

מוצעים ארבעה מנועים עיקריים:

א. התמקדות בדור הצעיר

עדיף למקד מאמצים באותן אוכלוסיות מטרה שיניבו

3. המלצות מדיניות ומיזמים מוצעים

להלן עיקר כיווני המדיניות המוצעים בהתאם לשלוש הקטגוריות העיקריות של החזון המציאותי שהוצג לעיל.

במישור התרבותי, הדתי, הרוחני והחינוכי:

1. פיתוח תרבותי ולוח השנה

התשתית התרבותית האיתנה של ירושלים זקוקה להרחבה משמעותית. לוח השנה צריך להתמלא באירועים גדולים. יש לשקול פסטיבלים והפקות המתקשרים עם מוטיבים יהודיים. יש לעודד תיירים להשתמש במתקנים התרבותיים שהעיר מציעה. בנוסף, ירושלים צריכה להצטייר כעיר רבת-תרבותית, בנוסף להיותה מרכזית ליהודים.

מיזמים:

- מוזיאון העם היהודי
- פסטיבל תרבות יהודית
- פסטיבלים של מוסיקה, ספרות, שירה ואמנות יהודית
- מרכז לפולקלור יהודי
- תחרות אמנות שנתית לנוער יהודי בנושא ירושלים
- אימוץ מוסדות תרבות בירושלים על-ידי מקבליהם בתפוצות ולהיפך
- חגיגות מאורגנות של יום ירושלים בתפוצות
- הפיכת יום ירושלים לחג לכל היהודים והישראלים
- יום ירושלים כיום של סובלנות ותיקון עולם
- אירועים מיוחדים לט' באב, יום ירושלים, פסח, שבועות וסוכות

2. הקול היהודי של ירושלים צריך להישמע ולהיות

לכיד וברור

ירושלים צריכה להקרין רוחניות (לא-דתית) ולמשוך את אלה שמחפשים "יהדות ללא דתיות" ורוחניות ללא דת מסורתית.

ירושלים צריכה לחזק את מעמדה כמקור העיקרי ליהדות. הדבר עשוי להצריך הקמת בית דין הלכתי בינלאומי שיהיה מקובל על הכל, עריכת מחקרים על ההלכה והמודרניות, הקמת פאנל של מנהיגים דתיים בולטים שידברו על נושאים אתיים אוניברסליים וגלובליים חשובים ויגיבו על אירועים עולמיים, והקמת מרכזים בולטים יותר ללימודי יהדות גבוהים.

ירושלים מושכת מבקרים רבים, ולא רק בעלי נטייה דתית. את האתרים ההיסטוריים הרבים, הנופים הדרמטיים, תחושת האור המשתקף באבן הירושלמית והפסיפס האנושי אפשר לחזק להשגת חוויה ייחודית.

מיזמים:

- ישיבות חילוניות
- הקמת פאנל של דוברים דתיים שיתייחסו לסוגיות משמעותיות המשפיעות על היהדות ועל יהדות העולם ויתבטאו בנושאים אוניברסליים
- מרכז לחקר ההלכה שינסה לפרוץ דרכים חדשים
- בית דין בינלאומי
- מכון עולמי ליישום המחשבה היהודית לטיפול בבעיות האנושות

3. חיזוק מעמדה של ירושלים כמרכז לשלוש הדתות

המונותאיסטיות

מעמדה המרכזי, המהותי והייחודי של ירושלים כמרכזן של הנצרות, האיסלאם והיהדות, ידוע היטב לכל, אך רק לעתים נדירות מנוצל באופן סינרגטי. עדיין נדרשת הקמתם של מרכזים רב-דתיים לרוחניות ואתיקה דתית, שיחקרו את נקודות הדמיון והשיתוף בין שלוש הדתות המונותאיסטיות והתנכ"יות.

מיזמים:

- מרכז לדיאלוג בין-דתי של שלוש הדתות המונותאיסטיות העיקריות
- כינוסים העוסקים בדת ובערכים מוסריים חילוניים
- מוזיאונים לדתות המונותאיסטיות ולסובלנות דתית

- משמר חופש דת וסובלנות על-ידי פאנל מנהיגים דתיים בני שלוש הדתות
- קמפוס רב-דתי להכשרת מנהיגים דתיים (רבנים, כמרים ואימאמים) שיכלול הכשרה מעשית בשילוב עם מרכזים ברומא ובקהיר, תוך התמקדות מיוחדת בשאלות של מסורת ומודרניות, מגדר וכדומה
- נציבות בינלאומית לאתיקה
- מרכז ללמידה מרחוק בתוך ירושלים ועליה ועל נושאים יהודיים
- צליינות וירטואלית וביקורים בירושלים לכל שלוש הדתות המונותאיסטיות
- מרכזי מו"פ בירושלים לטכנולוגיות מידע, תקשורת ואינטרנט
- מרכז לפיתוח תוכנה בנושאים יהודיים

6. הכרה בתרומות לירושלים

חשוב שאלה המרימים תרומה משמעותית לירושלים ולפיתוחה יקבלו תגמול בצורת הכרה. צורת ההכרה אמורה לחזק את הקשר בין העיר לבין התורמים. תרומות ומחוות משמעותית לעיר חייבות לזכות בהכרה ובתגמול.

הענקת אזרחות כבוד כהכרה בתרומות ומאמצים למען ירושלים

7. פיתוח תיירות

יש להרחיב את התיירות, בעיקר ליהודים ושל יהודים. התיירות צריכה להיתפס כאמצעי להגברת הקשר בין אנשים לבין ירושלים. משך הביקורים אמור להתארך והם אמורים להעמיק יותר על-ידי הוספת תוכן חינוכי ותרבותי מאורגן. התיירות יכולה להיבנות במיוחד לקבוצות ספציפיות ובהתאמה מיוחדת.

מיזמים:

- תוכניות מורחבות ומאורגנות לחגיגת בת-בר מצווה³⁵
- עלייה לרגל מאורגנת בסוכות ובפסח עם טיולים וסמינרים
- ירושלים כמוקד לחגיגות יובל השישים למדינת ישראל בשנת 2008
- פניה בתפילת "כל נדרי" בתפוצות להתחייב לבקר בירושלים במהלך שלוש השנים הקרובות

35 הפרויקט יכלול מחקר מקדים במדינות הבית, טכסים משותפים או מתואמים, סמינר בישראל, קבלת פנים אצל ראש עיריית ירושלים או נכבדים אחרים, הפצת תעודה מיוחדת, טיול בארץ ועוד.

4. הרחבת המגזר החינוכי – "כי מציון תצא תורה"

המגזר החינוכי הוא אחד המגזרים הכלכליים הגדולים ביותר בירושלים במונחי תעסוקה, ומערכת החינוך הירושלמית היא אחת הרשתות היהודיות הגדולות ביותר בעולם. צריך לראות אותה גם כ"תעשייה", לעשות בה שימוש כלכלי ולייצא אותה לתפוצות.

יש לבנות "אזורים" חינוכיים וקמפוסים שבהם יתרכזו מספר מוסדות חינוכיים ואקדמיים. יש לפתוח את בתי-הספר כמרכזי מצויינות ליהודים מכל רחבי העולם. יש להרחיב את ההשכלה הגבוהה והלמדנות. תוכניות לימוד חדשות ופיתוחים וחדושים חינוכיים צריכים לצאת מירושלים ולהיטמע בבתי ספר יהודיים בעולם כולו. הדבר מחייב בניית תוכנית אסטרטגית ומספר רב של מיזמים חדשים, כגון פיתוח תוכנית פלורליסטית ללימודי ליבה בנושאים יהודיים לכל בתי הספר היהודיים בעולם, ובכלל זה בישראל.

מיזמים:

- בית-ספר תיכון יהודי בינלאומי
- בילוי סמסטר בירושלים לבתי-ספר יהודיים מן התפוצות
- הקמת אוניברסיטת העם היהודי (או הרחבת האוניברסיטה העברית בכיוון זה)
- שבתונים מאורגנים בירושלים
- צימוד (במתכונת "ערים תאומות") בין בתי ספר בירושלים לבין בתי ספר בתפוצות
- מרכז ללימודי יהדות מתקדמים

5. במישור הגיאוגרפי, תיירות לימודים וצליינות:

שימוש במרחב הווירטואלי ובטכנולוגיות מודרניות

- הקמת מספר פורטלים יהודיים מרכזיים

- הקמת מרכז לתיקון עולם, שיכלול לימוד, מחקר, התנסות מעשית והתמחות

10. מסרים אוניברסליים – "אור לגויים"

ירושלים צריכה לייצג מסרים אוניברסליים המתקשרים לעבר ולהווה שלה ונובעים מהם. אלה יכולים לכלול צדק, סובלנות, שלום, ערכים אנושיים. עדיף להתמקד בלא יותר משניים-שלושה מסרים כאלה ולבסס עליהם את המיזמים המוצעים.

מיזמים:

- בית-דין בינלאומי לצדק, שיפעל על-פי כללי הצדק הטבעי
- מרכז לסטודנטים מצטיינים מכל העולם ללימוד בעיות אנושיות גלובליות
- מכון ללימודים גלובליים מתקדמים
- מוזיאון לבעיות עולמיות וסוגיות אורבניות של פילוג וגיוון
- הקמת קמפוס בעיר למוסדות בינלאומיים

11. פעילויות בחו"ל

יש לעודד את כל הקהילות לקיים מגוון רחב של פעילויות על וסביב ירושלים בארצות המוצא. פעילויות אלו יכולות לכלול פסטיבלים, תערוכות, תחרויות, סמינרים, הרצאות וקורסים. יש ליצור תוכנית ללימודי ירושלים שתשמש את כל בתי הספר היהודיים ברחבי העולם. יום ירושלים צריך להפוך לחלק בלתי-נפרד מתוכנית הלימודים בבתי ספר יהודיים מלאים ושל יום א'.

מיזמים:

- תוכנית לימודי ירושלים לכל בתי הספר היהודיים בעולם
- תערוכות על ירושלים בקהילות התפוצה
- שלט בכל בית כנסת ומרכז קהילתי המציין את המרחק לירושלים
- ועדות מקומיות לענייני ירושלים (כפי שנעשה בהצלחה בחגיגות ירושלים 3000 בשנת 1996)
- צימוד שכוונות בירושלים עם קהילות בתפוצות (כהרחבה לתוכנית "שותפות 2000")

- מרכז להתנדבות
- מסע לעידוד קניית בית שני בירושלים (בשילוב עם שיפור ההיצע של דויר במחיר סביר)

8. חיזוק הממד המוסדי

ירושלים צריכה להפוך לבירה המוסדית של העם היהודי ולשמש כמרכז לחיי הקהילות והארגונים היהודיים.

מיזמים:

- כל ארגון יהודי גדול צריך לקיים נוכחות פיסית בירושלים
- כנס שנתי של כל הארגונים היהודיים בירושלים עם תכנים משמעותיים
- כתב התחייבות לירושלים בכל המוסדות היהודיים, שבו יתחייבו לקיים כינוסים בירושלים, להפעיל משרד בירושלים ולהציע תוכניות הכשרה וחינוך בירושלים ועדה מייעצת בינלאומית למועצת העיר ירושלים
- אקדמיה למנהיגות יהודית עולמית
- הקמת קמפוס העם היהודי שבו ישכנו מוסדות רבים מן התפוצות וכן מרכזים קהילתיים

במישור האוניברסלי והגלובלי:

9. ירושלים כעיר בינלאומית

יש לחזק את הנוכחות הבינלאומית של ירושלים. ירושלים צריכה לראות את עצמה כעיר עולמית. ארגונים לא-ממשלתיים (NGOs) בינלאומיים ועולמיים וגופים הקשורים באו"ם מתאימים מאוד לירושלים. מוצעת מעורבות מוגברת בפעילות אונסק"ו וחתמת יותר הסכמי תרבות והסכמים אחרים בין ירושלים לבין ערים עולמיות אחרות.

אף שרבות מההצעות כאן תלויות בגורמים וביוזמות חיצוניים, פעולה תקיפה של ירושלים ושל ממשלת ישראל עשויה לפעול כזרז להתגשמותן.

מיזמים:

- עידוד זרוע מרכזית של האו"ם לקבוע את מושבה בירושלים
- הענקת פרס ירושלים יוקרתי בינלאומי לסובלנות

4. קישור המיזמים עם החזון המציאותי

להלן רשומים המיזמים המוצעים על פי הקטגוריות הספציפיות והמבצעות של החזון הריאליסטי כפי שפורט קודם. כמה מן המיזמים חוזרים על עצמם משום שהם מתאימים ליותר מקטגוריה אחת.

קטג. עיקריות	קטגוריות ספציפיות	מיזמים מוצעים
תרבותית, דתית, רוחנית וחינוכית	1. ירושלים משתמשת בעברה כדי להוביל אל העתיד	הפיכת יום ירושלים לפסטיבל לכל היהודים והישראלים יום ירושלים כיום של סובלנות ותיקון עולם אירועים מיוחדים לט' באב, יום ירושלים, פסח, שבועות וסוכות
	2. ירושלים כמרכז ליצירה יהודית וליבה תרבותית	מוזיאון העם היהודי פסטיבלים של מוסיקה, ספרות, שירה ואמנות יהודית תחרות אמנות שנתית לנוער על ירושלים אימוץ מוסדות תרבותיים בירושלים על-ידי מקבליהם בתפוצות תערוכות על ירושלים בקהילות התפוצות
3. מחשבה דתית, למדנות, רעיונות ומנהיגות יהודית יוצאים מירושלים	3. מחשבה דתית, למדנות, רעיונות ומנהיגות יהודית יוצאים מירושלים	מרכז ללימודי יהדות מתקדמים מרכז מחקר הלכתי שינסה לפרוץ דרכים חדשות בית דין בינלאומי ישיבות חילוניות צימוד בתי ספר בתפוצות עם בתי ספר בירושלים
	4. ירושלים כמרכז ידע וחינוך	בית ספר תיכון יהודי בינלאומי בילוי סמסטר בירושלים לבתי ספר יהודיים בתפוצות צימוד בתי ספר בתפוצות עם בתי ספר בירושלים הקמת אוניברסיטת העם היהודי (או הרחבת האוניברסיטה העברית בכיוון זה) מרכז ללמידה מרחוק בירושלים ועל אודותיה שבתונים מאורגנים בירושלים תוכנית לימודי ירושלים לכל בתי הספר היהודיים בעולם
5. הגברת הידע היהודי מגבירה מודעות והבנה לירושלים	5. הגברת הידע היהודי מגבירה מודעות והבנה לירושלים	מוזיאון העם היהודי תערוכות על ירושלים בקהילות בתפוצות בילוי סמסטר בירושלים לבתי ספר יהודיים בתפוצות הקמת אוניברסיטת העם היהודי תוכנית לימודי ירושלים לכל בתי הספר היהודיים בעולם מרכז ללמידה מרחוק בירושלים ועל אודותיה צלינות וירטואליות לירושלים לכל שלוש הדתות המונותאיסטיות מרכז ללמידה מרחוק בירושלים ועל אודותיה ועל נושאים יהודיים

קטג. עיקריות	קטגוריות ספציפיות	מיזמים מוצעים
	6. ירושלים משמשת כמאגר עיקרי לפרסומים ופריטים יהודיים	מוזיאון העם היהודי מרכז ללימודי יהדות מתקדמים מרכז מחקר הלכתי שינסה לפרוץ דרכים חדשות
	7. סינרגיה בין תרבות לבין דת	פסטיבל תרבות יהודית שלט בכל בית כנסת ומרכז קהילתי המציין את המרחק לירושלים
	8. ירושלים כמקום לצעירים	קונגרס נוער בינלאומי בירושלים תחרות אמנות שנתית לנוער על ירושלים בית ספר תיכון יהודי בינלאומי
דמוגרפית, גיאוגרפית, תיירות לימודית וצליינות	9. ירושלים כמרכז הגיאוגרפי של העם היהודי; העיר שהיהודים מבקרים בה בתדירות הגבוהה ביותר	תוכניות מורחבות ומאורגנות לחגיגות בת/בר-מצווה עלייה לרגל מאורגנת בסוכות ובפסח עם סיורים וסמינרים ירושלים כמוקד חגיגות יובל השישים למדינת ישראל בשנת 2008
	10. נוף עירוני מפואר המבטא את ההיסטוריה, התרבות והערכים היהודיים	הקמת קמפוס העם היהודי שבו ישתכנו מוסדות רבים מן התפוצות וכן מרכזים קהילתיים מוזיאון העם היהודי מוזיאון לדתות מונותאיסטיות וסובלנות דתית קמפוס רב-דתית להכשרת מנהיגים דתיים (רבנים, כמרים ואימאמים) כולל הכשרה מעשית בשיתוף עם מרכזים ברומא ובאלכסנדריה תוך דגש מיוחד על שאלות של מסורת ומודרניות, מגדר ועוד
	11. ירושלים כמרכז המרחב הווירטואלי היהודי	הקמת מספר פורטלים יהודיים חשובים מרכז ללמידה מרחוק בירושלים ועל אודותיה ועל נושאים יהודיים צליינות וירטואלית לירושלים לכל שלוש הדתות המונותאיסטיות מרכזי מו"פ בירושלים לתעשיות טכנולוגיות מידע, תקשורת ואינטרנט מרכז לפיתוח תוכנה בנושאים יהודיים

מיזמים מוצעים	קטגוריות ספציפיות	קטג. עיקריות
■ פניה בתפילת "קול נדרי" לכל בתי הכנסת בתפוצות להתחייב לבקר בירושלים במהלך שלוש השנים הקרובות ■ מסע קידום לרכישת בית שני בירושלים ■ ועדות מקומיות לענייני ירושלים (כפי שנעשה בהצלחה בחגיגות "ירושלים 3000" בשנת 1996) ■ צימוד שכונות ירושלמיות עם קהילות בתפוצות (כהרחבה לתוכנית "שותפות 2000") ■ כל ארגון יהודי גדול יקיים נוכחות פיזית בירושלים ■ ועידה שנתית של כל הארגונים היהודיים בירושלים ■ כתב התחייבות לארגונים יהודיים שבו יתחייבו לקיים בירושלים ועידות, להפעיל בירושלים משרד ולהריץ בירושלים תוכניות הכשרה וחינוך ■ ועדה מייעצת בינלאומית למועצת העיר ירושלים ■ אזרחות כבוד כהכרה בתרומות ומאמצים למען העיר ירושלים ■ אקדמיה למנהיגות יהודית גלובלית ■ הקמת קמפוס העם היהודי שבו ישתכנו מוסדות רבים מן התפוצות וכן מרכזים קהילתיים	12. חשיבותה של ירושלים ותפקידה המקובל על הכל כבירת העם היהודי	
■ חגיגות מאורגנות של יום ירושלים בתפוצות ■ הפיכת יום ירושלים לפסטיבל לכל היהודים והישראלים ■ יום ירושלים כיום של סובלנות ותיקון עולם ■ אירועים מיוחדים לט' באב, יום ירושלים, פסח, שבועות וסוכות	13. שימוש בלוח השנה	
■ מרכז לדיאלוג בין-דתי של שלוש הדתות המונותיאיסטיות ■ כינוסים על דת, ערכים מוסריים חילוניים ■ מוזיאון לדתות מונותיאיסטיות וסובלנות דתית ■ משמר חופש הדת והסובלנות בידי פאנל מנהיגים דתיים משלוש הדתות ■ קמפוס רב-דתי להכשרת מנהיגים דתיים (רבנים, כמרים ואימאמים) כולל הכשרה מעשית בשיתוף עם מרכזים ברומא ובאלכסנדריה תוך דגש מיוחד על שאלות של מסורת ומודרניות, מגדר ועוד	14. ירושלים כמרכז לשלוש הדתות המונותיאיסטיות הגדולות מפתחת ומשדרת מסרים רוחניים ומוסריים	אוניברסלי ובינלאומי

מיזמים מוצעים	קטגוריות ספציפיות	קטג. עיקריות
■ בית דין עולמי גבוה לצדק בירושלים – שיפעל ע"פ כללי צדק טבעי ואוניברסלי ובכך יתבדל מבית הדין הבינ"ל בהאג שפועל ע"פ כללי משפט בינ"ל. שופטי בית הדין העולמי הגבוה לצדק יכללו אישים והוגים בעלי מעמד ערכי וביניהם משפטנים. ■ הקמת פאנל יהודי דתי של דוברים שיתייחסו לסוגיות משמעותיות המשפיעות על יהדות ויהודי העולם ויתבטאו בנושאים אוניברסליים ■ מכון עולמי ליישום המחשבה היהודית לבעיות אנושיות ■ שידור מסרים אוניברסליים ■ פרס ירושלים בינלאומי יוקרתי לסובלנות ■ מכון למנהיגות יהודית גלובלית ■ מרכז להתנדבות	15. מסרים אוניברסליים יוצאים מירושלים – "אור לגויים"	
■ עידוד התיישבות גוף פעולה גדול של האו"ם בירושלים ■ מרכז לתיקון עולם כולל לימוד, חקר, התנסות מעשית והתמחות ■ מרכז לתלמידים מצטיינים מרחבי העולם ללימוד בעיות אנושיות גלובליות ■ מוזיאון לבעיות גלובליות וסוגיות עירוניות של פיצול ומגוון ■ הקמת קמפוס בעיר למוסדות בינלאומיים	16. ירושלים כעיר בינלאומית, תרבותית ועולמית	

מימוש – מבנה, משאבים והצעדים הבאים

2. בעלי עניין

להלן זיהוי כמה מבעלי העניין העיקריים – ארגונים שיש להם או שאמור להיות להם עניין ברור בקיומה של ירושלים חזקה ובקשרים תוססים עם חו"ל. בעלי העניין כוללים גם גופים שיכולים להיות שותפים במימוש כמה מן ההמלצות ומעורבים במיזמים המוצעים. מרביתם כבר הביעו עניין מסויים במיזם.

עיריית ירושלים. ראש עיריית ירושלים הוא אחד מיזמי מיזם זה. העיר גם זקוקה לחיזוק ולהכוונה וגם מעוניינת ביחסים טובים עם קהילות יהודיות בחו"ל ובקשרים עולמיים. המיזמים המוצעים גם מהווים המשך טבעי להמלצות הכלולות בתוכנית האב האסטרטגית לעיר.

ממשלת ישראל. השר לשעבר נתן שרנסקי היה אחד משני יוזמי המיזם הנוכחי כשר לענייני ירושלים והתפוצות. חיזוק מעמדה ותפקידה של ירושלים היה אחד העקרונות המנחים של ממשלות רבות, והוא מופיע בהדגשה בקווי היסוד שלהן. הטיפול במיזם ייעשה על-ידי יחידה במשרד ראש הממשלה או על-ידי השר האחראי לענייני התפוצות. ועדת הכנסת לענייני עלייה והתפוצות צריכה להיות מעורבת. זאת ניתן לעשות תוך תשומת לב לקדימות של שיקום הצפון.

הסוכנות היהודית. הסוכנות היהודית הביעה עניין במיזם באמצעות מספר מחלקות והיא יכולה להיות שותף עיקרי ובעל עניין.

מיזם ירושלים טעון התייחסות והצגה כמיזם גדול של העם היהודי.

1. המבנה המוצע

ארגון הוא מרכיב חשוב במימוש ההצעות. מוצע כי יוקם ארגון חדש קטן וקומפקטי שיוביל את המיזם אל השלב הבא של תכנון, פיתוח ומימוש. הארגון צריך להיות שותפות בין ממשלת ישראל, עיריית ירושלים, הסוכנות היהודית ועוד כמה גופים גדולים בעולם היהודי. ארגון זה יפעל כגוף הפעולה המוביל אך המימוש בפועל יתבצע בעיקר על-ידי גופים קיימים כפי שהם רשומים להלן כבעלי עניין במיזם.

הארגון המרכזי ינהיג ויתאם משאבים.

תוקם ועדה מייעצת בינלאומית. ועדה זו תפעל כוועדת היגוי לארגון החדש.

שם אפשרי למגה-מיזם זה של העם היהודי הוא:

"ירושלים חי"

שם זה מדגיש את ירושלים החיה והממשית ומביט לעבר העתיד. כמו כן הוא משלב את המספר החשוב 18.

3. משאבים

חשוב שלרשות המיזם יועמדו משאבים משמעותיים, בחלקם על בסיס matching. חלק מן המשאבים יכולים להיות חלק ממסעות גיוס חדשים דומים לאלה שעורכות פדרציות הקהילות של ה-UJC.

בשלב זה מוצע רק תקציב "מטרה". גודלו והרכבו משקפים את הרעיון של השגת מסה קריטית גדולה מספיק להשגת השפעה ואפקט מכפיל ומבטאים את התפיסה שזהו מגה-מיזם של העם היהודי. אומדני תקציב ותימחור ספציפיים ומפורטים יותר יוכנו לאחר אישור התכנון הכולל.

תקציב ראשוני כולל של 50 מיליון דולר מוצע לחמש השנים הראשונות, כלהלן:

5	ארגון וכוח אדם
5	שיווק ויחסי ציבור
2	תכנון ופיתוח
10	מיזמים ראשוניים חד-פעמיים וקטנים (10-15 מיזמים בהיקף של 0.5-1.5 מיליון דולר כ"א)
28	מיזמי הון (חמישה מיזמי הון לשלוש השנים הראשונות)

לאור המצב בעקבות מלחמת לבנון השנייה והצורך להעניק קדימות לשיקום הצפון, ייתכן שהמימון הראשוני למיזם זה יהיה קטן יותר בשנים הראשונות ואחר-כך יגדל בהדרגה.

חשוב לפתח תמהיל של מיזמים קטנים או מתמשכים בצירוף מספר מיזמים גדולים. להלן דוגמה למיזמים אפשריים למימוש או להתחלה בשלוש השנים הראשונות:

מיזמים קטנים או פעולות:

- בילוי סמסטר בירושלים לבתי ספר יהודיים בתפוצות
- שבתונים מאורגנים בירושלים
- פסטיבל תרבות יהודית
- תחרות אמנות שנתית לנוער על ירושלים

UJC, **קרן היסוד והפדרציות בארה"ב**. לאיחוד הקהילות היהודיות ולפדרציות נוספות יש עניין רב בהידוק הקשרים עם ירושלים. ניתן להשתמש בהם כבסיס למיזמים בתפוצות. פדרציית ניו יורק היתה עד לאחרונה שותפה של ירושלים בפרויקט "שותפות 2000".

קרן ירושלים. קרן ירושלים, המתמקדת במיזמים חינוכיים ותרבותיים, הביעה עניין במיזם ונכונות לאחר סמינר בינלאומי בנושא.

מכון ירושלים לחקר ישראל. המכון הוא אחד מגופי המחקר המובילים על ירושלים ומפעיל מספר מיזמים קשורים. מיזםם בראשות פרופ' גור עופר ובחסות המכון הציב לעצמו יעדים דומים.

START-UP ירושלים. ארגון זה הוקם בידי מנהיג האופוזיציה במועצת העיר ירושלים, ניר ברקת, ויעדו המוצהר הוא עידוד התרבות והתיירות בירושלים. הארגון הביע עניין להיות מעורבות במיזם.

מכון בן צבי. המכון מתמקד בין היתר בלימודי ירושלים. הוא מעודד ישראלים ללמוד על ירושלים ולטייל בה. יש בו בית-ספר ללימודי ירושלים.

משכנות שאננים. המקום פועל כמרכז אירוח לנכבדים מחו"ל ודמויות תרבותיות ורוחניות חשובות. הביעו עניין להשתתף.

פורום ירושלים לקרנות. פורום זה נוסד בידי הקרנות המובילות בישראל – יד הנדיב, קרן קרב, פדרציית UJA של ניו יורק, הסוכנות היהודית, קרן ברכה, קרן קלור, קרן שרובר וקרן דבורה. הפורום מנסה להרים מאמץ ממוקד לפיתוח ירושלים, בעיקר בהקשר חינוכי ותרבותי, אולי באמצעות איחוד משאבים קיימים ויצירת משאבים חדשים ומנהיגות יעילה.

יש לפתח תמהיל של מיזמים קטנים או מתמשכים בצירוף מספר מיזמים גדולים

5. תנאים מקדימים

1. מעורבות ניכרת של התפוצות ומימוש כשותפות פעילה בין ישראל לבין התפוצות.
2. תמיכה פוליטית משמעותית ומנהיגות, כולל חסות מטעם הממשלה וחסות של ארגונים יהודיים מובילים כגון הסוכנות היהודית, קרן היסוד ואיחוד הקהילות היהודיות.
3. התחשבות רבה בחלקים החילוניים והדתיים גם יחד של העם היהודי.
4. התחשבות ברגישויות של דתות וקבוצות אתניות אחרות. חיזוק היהודיות של ירושלים לא צריכה לבוא על חשבון קהילות נוצריות ומוסלמיות ורגישויותיהן.
5. פתיחות לטכנולוגיות חדשות לקידום ירושלים החווייתית.
6. מאמצים מרוכזים ומסה קריטית. חשוב לא להתפזר מדי או לנסות לממש יותר מדי מיזמים ופעילויות שאין קשר ביניהם. מאמץ מרוכז תוך התמקדות במספר מועט של מיזמי דגל יגביר את היעילות ויטיב להשיג את היעדים. נדרשת מסה קריטית כדי להשיג השפעה ומקצוענות.
7. שיווק ויחסי ציבור. מרכיב מכריע במיזם ירושלים הוא התדמית. צריך להשתמש באמצעים יצירתיים כדי לשווק את ירושלים באמצעות מסעות יחסי ציבור.

תנאי מקדים

– התחשבות רבה

בחלקים הדתיים

והחילוניים גם יחד

של העם היהודי

- תוכניות בת/בר-מצווה מורחבות ומאורגנות
- פנייה בתפילת "קול נדרי" לכל בתי הכנסת בתפוצות להתחייב לבקר בירושלים במהלך שלוש השנים הבאות
- חגיגות מאורגנות של יום ירושלים בתפוצות
- ועדות מקומיות לענייני ירושלים בתפוצות (כפי שנעשה בהצלחה בחגיגות "ירושלים 3000" בשנת 1996
- הענקת אזרחות כבוד כהכרה בתרומה ומאמץ למען ירושלים

מיזמים ראשוניים גדולים והונויים:

- הקמת בית ספר תיכון יהודי בינלאומי
- מרכז ללימודי יהדות מתקדמים
- מוזיאון העם היהודי
- מרכז ליהדות חילונית
- מרכז לדיאלוג בין-דתי לשלוש הדתות המונותיאיסטיות לדיון בעתידים גלובליים של האנושות

4. הצעדים הבאים

מוצע לוח זמנים לתוכנית חומש למיזם. הצעדים הראשוניים כוללים קבלת החלטה עקרונית, גיוס השותפים העיקריים, אישור התכנון הכולל, תקציב ראשוני, הקמת ועדת היגוי ותשתית ארגונית לניהול המיזם.

נספחים

נספח א' – מתודולוגיה

מנקודת מבט מתודולוגית, מיזם זה מתבסס על נסיונות לזהות דרכים ולקבוע היתכנות של השגת מטרה המוגדרת מראש אך פתוחה. המטרה מפותחת בצורת חזון ריאליסטי לירושלים כבירת התרבותית של העם היהודי עד שנת 2050, שלהשגתו מכוונות האסטרטגיות העיקריות המומלצות כאן. יחד עם זאת יש להדגיש את אופיו הפתוח של החזון הריאליסטי, שבוודאי יחולו בו שינויים משמעותיים עד 2050 והאסטרטגיות ישתנו בהתאם.

התכנון מתבסס על גישות ושיטות התכנון האסטרטגי של המכון לתכנון מדיניות עם יהודי, תשומות של חברי צוות המכון ובעזרת הכלים הבאים:

- ראיונות עומק עם כחמישים מקבלי החלטות, מומחים, מודיעים ובעלי בעניין בישראל ובחו"ל
- מיפוי פעילויות ונתונים הנוגעים לזיקות עם ירושלים
- ניתוח נתונים סטטיסטיים
- סקירת ספרות מקוצרת

נספח ב' – רשימת מרואיינים

גופים ממלכתיים

אייזן דב, משרד החינוך, חינוך לתפוצות
ברקן נמרוד, חטיבת התפוצות, משרד החוץ
זומר אריה, אגף שיווק חו"ל, משרד התיירות

טל צבי, חטיבת דתות, מש' החוץ
ינון מיכה, משרד התרבות

לשנו רוני, ארגונים בינלאומיים, משרד החוץ
סולטן אסתר, מנהלת מחקר וסטטיסטיקה, משרד התיירות
סובל זלמן, לשעבר שגריר ישראל בארצות הברית
שניר גדעון, מנהל אגף אסטרטגיה ותכנון, משרד התיירות

גופים עירוניים וירושלמיים

אולמן ד"ר אורי, מנהל חטיבת אסטרטגיה ותכנון
אולמרט אהוד, לשעבר ראש העיר וכעת ראש הממשלה
אלטמן מירה, מנכ"ל מרכז הקונגרסים
בירגר זאב, מנהל יריד הספרים
ברקת ניר, סטארט-אפ ירושלים
הרשקוביץ ד"ר שרה, מנהלת החטיבה לחשיבה אסטרטגית, עיריית ירושלים
חושן ד"ר מאיה, מכון ירושלים לחקר ישראל
חשין רות, מנכ"ל קרן ירושלים
טרנר פרופ' מייק, ראש הוועדה למורשת בינלאומית בישראל ובצלאל

כהו משה, ראש צוות תכנית מתאר
מרידור דן, יו"ר קרן ירושלים
פדר מלי, מנהלת המחלקה לתיירות
פלדמן עודד, ראש אגף תרבות לשעבר
קמחי ישראל, מכון ירושלים לחקר ישראל
רביב צבי, קרן ירושלים החדשה
רוזן יעקב, יועץ מדיני לראש העיר

Newman Josh, Editor in Chief, HEEB Magazine, USA

Pollack Lester, founder, Centre Partners, USA

Segal Richard, President of the National Foundation for Jewish Culture

Shestak Jerome, Wolf, Block, Schorr and Solis-Cohen, former; head of the American Bar Association; former delegate to UN under Carter; Philadelphia

Tendler Rabbi Moshe, Professor of Biology, Yeshiva University, USA

נספח ג' – מקורות

Abu Lughod, *New York, Chicago, Los Angeles. America's Global Cities*. University of Minnesota Press, Minneapolis, 1999

Armstrong, Karen, *Jerusalem: One City, Three Faiths*, Alfred Knopf, New York, 1996

Armstrong Karen, *The Holiness of Jerusalem: Asset or Burden*, Journal of Palestine Studies, Vol.27, No.3, spring 1988

Beaverstock, J.G., Taylor, P., and Smith, R.G. A Roster of World Cities, *Cities*, 16, 445-458., 1999

Berger M., Ahimeir O.' (eds.), *Jerusalem – A City and its Future*, Syracuse University Press, NY 2002

Center for Arts and Culture, *America's Cultural Capital: Recommendations for Structuring the Federal Role*, Washington March 2001

Dogan Mattei & Kasarda, John D. eds., *A World of Giant Cities – The Metropolis Era*, Sage, 2005

Favell, A., *London as Eurocity: French Free Movers in the Economic Capital of Europe*, GAWC Research Bulletin 150, September 2004, <http://www.lboro.ac.uk/gawc/rb/rb150.html>

רוטנברג אבנר, לשעבר ראש המחלקה בינלאומית, אגף תרבות

גופים יהודיים והתפוצות

גולן לאה, מנהל המחלקה לישראל, הסוכנות היהודית דורי דורי, ראש המרכז הירושלמי לענייני ציבור ומדינה

הופמן אלן, מנכ"ל המחלקה לחינוך, הסוכנות היהודית שושני ד"ר שמשון, מנכ"ל תגלית שלב אבנר ועוריה וויזאן, "יד ושם" שמע משה, מרכז בגין

גופים תרבותיים, חנוך ורוח

טלגן יוסי, מנכ"ל פסטיבל ישראל מולכו עו"ד יצחק, יו"ר מוזיאון ישראל ערמוני אבי, סגן נשיא לקשרי חוץ, האוניברסיטה העברית

צמרת פרופ' צבי, מנהל יד בן צבי שילה מיכאל, משכנות שאננים

Beech Ruth, Deputy Director, The Jewish Museum, New York

Elkin Josh, Director, Partnership for Excellence in Jewish Education, USA

Felsenfeld Marcy, staff UJC for Partnership 2000 New York-Jerusalem

and Global Jewish relations

Foltin Richard, Legal Analyst, American Jewish Committee

Fox Barbara, Chairwoman (lay) of Project 2000 New York-Jerusalem

Gillette David, Senior lobbyist, AIPAC, USA

HaLevni Weiss Prof. David, author, Professor of Philosophy, Columbia University

Hoening Malcolm, President, Conference of Presidents, New York

Isaacs Jeremy, South Africa

Joel Richard, President, Yeshiva University, New York

Leonard Grahame, President, Executive Council Australian Jewry, Sydney

- Mumford Lewis, *The City in History*, Secker & Warburg, London 1961
- Naor Mordecai *City of hope: Jerusalem from biblical to modern times*, Jerusalem, Yad Izhak Ben-Zvi, 1996
- Nichols, Peter. *The Politics of the Vatican*. London: Pall Mall Press, 1968.
- Nusseibeh, Sari, & Reiter, Yitzhah, *Jerusalem – Religious Aspects*
No.88, Passia, Jerusalem 1995
- Rakover Nachum, ed., *Jerusalem City of Law and Justice*, The Library of Jewish Law, Jerusalem 1998
- Praver Joshua, Ben-Shammai Haggai, *The History of Jerusalem*, Jerusalem: Yad Izhak Ben-Zvi; New York: New York University Press, 1996
- Robson, William A. and D.E. Regan, editors. *Great Cities of the World*. London: George Allen & Unwin LTD, 1972.
- Sean Duffy, trans. *World Cities in a World System*, Article Publié dans *Hérodote*, n°101, 2è trim. 2001.
- Shachar, Arye, "The Global Economy and World Cities", in: Shachar, A. and Oberg, S. (eds.) *The World Economy and the Spatial Organization of Power*, Gower, Aldershot, 1990, pp. 149-160.
- Shachar, Arye, "World Cities in the Making: The European Context", in: Kresl, P.K. and Gappert, G. (eds.) *North American Cities and the Global Economy*. *Urban Affairs Annual Review* 44, Sage, Thousand Oaks, 1995, pp. 150-170.
- Simmie, J. (2001) (ed.) *Innovative Cities*. London. Spoon Press.
- Taylor, P.J., *Leading World Cities: Empirical Evaluations of Urban Nodes in Multiple Networks*, GAWC Research Bulletin 146, July 2004
<http://www.lboro.ac.uk/gawc/rb/rb146.html>
- Reader, Ian and Tony Walter, eds. *Pilgrimage in*
Friedman, Abraham & Karalla Rami, eds. *Divided Cities in Transition*, The International Peace and Cooperation Center, and the Jerusalem Institute for Israel Studies, Jerusalem 2003
- Gilbert, Martin, *Jerusalem in the Twentieth Century*, Wiley, 1996
- Goren, Nimrod, *Going against the Wind: The Role of NGOs in Jerusalem under an Ongoing Conflict*, The Jerusalem Institute for Israel Studies, 2004
- Hershkovitz, Sara & Fairmont-Rafiah, Sarit, *Jerusalem: Urban Characteristics and Major Trends in the City's Development*, Municipality of Jerusalem, Sept 2000
- Hayut-Man, Yitzhak, *Realizing the Heavenly Jerusalem*, The Academy of Jerusalem Monographs – #3 March 95
- Gugler, Josef, ed., *World Cities beyond the West: Globalization, Development and Inequality*, Cambridge University Press, 2004
- Hall, P (2001) *Global City Regions in the Twenty First Century*, in Scott, A (ed.) *Global City Regions. Trends, Theory and Policy*. Oxford, Oxford University Press, Page 59-77
- Hirsch, Richard G., *From the Mount to the Hill*, Gefen, Jerusalem 2000
- International Crisis Group, *The Jerusalem Powder Keg*, Middle East Report No. 44, August 2005
- Israel, Steve, *Jewish Peoplehood – Belonging and Commitment*, Jewish Agency & Ministry of Education, Jerusalem 2003
- Klein Menachem, *Jerusalem: the contested City*, C.Hurst, London & NY University Press, 2001
- Levine, Lee I. *Jerusalem: its sanctity and centrality to Judaism, Christianity, and Islam*, New York: Continuum, 1999
- Mayor of London, *London Cultural Capital: Realising the Potential of a World-Class City*, the Greater London Authority, London 2004

- ברקוביץ' שמואל, מלחמות המקומות הקדושים, מכון ירושלים, ירושלים 2000
- כרמלי אברהם ושביט זהר, פעילות תרבות ירושלים, פילת בע"מ ועיריית ירושלים, 2002
- גונן ענת ופוגל סמדר, ישראל והעם היהודי, ישראל, 2020, תכנית אב לישראל בשנות האלפיים, הטכניון, חיפה 1996
- הירש משה, מיכאל קובי, מעורבות בינלאומית באגן הקדוש בירושלים: חלופות אפשריות, מכון ירושלים, 2003
- וייל מיכאל, סיכום חגיגות ירושלים 3000, מגמה, ירושלים 1997
- וייל, מיכאל, שערי ירושלים פתוחים – היערכות ירושלים לשנות ה-2000, מגמה, ירושלים 1999
- חושן מאיה, סלומון אילן, קמחי ישראל, ירושלים כעיר בינה, מכון ירושלים לחקר ישראל, ירושלים
- מיכאל קובי, מעורבות בינלאומית בירושלים – רקע ומשמעויות, מכון ירושלים, 2003
- לפידות רות, ירושלים – היבטים משפטיים, מכון ירושלים, 1997
- מכון ירושלים לחקר ישראל, שנתון סטטיסטי לירושלים מס' 20, ירושלים 2004
- משרד התיירות, סקר תיירות נכנסת 2003, גיאוקרטוגרפיה, תל אביב 2004
- סיורי תגלית, דו"ח מסכם, מח 10 בע"מ, 2004
- עיריית ירושלים, תכנית אב אסטרטגית לירושלים 2020, ירושלים 2003
- קמחי ישראל, חושן מאיה, אסף-שפירא יאיר, ירושלים כמרכיב בביטחונה הלאומי של ישראל, נייר עמדה שהוגש לכנס הרצליה, מכון ירושלים לחקר ישראל, 2006
- ק.ש.ת., תכנית מתאר מקומית ירושלים 2000, עיריית ירושלים, 2002
- רוטנברג אבנר, התמיכה במוסדות האמנות בירושלים, קרן ברכה, 2005
- רמון אמנון, הגורם הנוצרי ושאלת ירושלים, מכון ירושלים, 1997
- רמון א., גלעדי א., מודל הוותיקן ושאלת ירושלים, מכון ירושלים, 1997
- Popular Culture*. Houndmills, UK: Macmillan, 1993
- Rosovsky, Nitzza. *Jerusalem: City of the Great Kings: Jerusalem from David to the Present*, Cambridge, Mass: Harvard University Press, 1996
- Sassen, S. *Cities in a World Economy*. Thousand Oaks: Pine Forge Press 2000.
- Sassen, S. (2001, 2nd ed.) *The Global City*, Princeton: Princeton University Press
- Shachar A., "World Cities in the Making: The European Context", in: Kresl, P.K. and Gappert, G. (eds.) *North American Cities and the Global Economy*. Urban Affairs Annual Review 44, Sage, Thousand Oaks, 1995
- Shachar A., "European World Cities" in: Lever, W. and Bailly, A. (eds.) *The Spatial Impacts of Economic Changes in Europe*. Avebury, Aldershot, 1996
- Shachar A., "The Global Economy and World Cities", in: Shachar, A. and Oberg, S. (eds.) *The World Economy and the Spatial Organization of Power*, Gower, Aldershot, 1990
- Sheffer, Gabriel. *Diaspora Politics: at Home Abroad*. Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2003
- United Nations Center for Human Settlements (Habitat), *Cities in a Globalizing World*, 2001, Earthscan, London and Sterling, 2001
- Wasserstein, Bernard (2002). *Divided Jerusalem: The Struggle for the Holy City*. New Haven and London: Yale University Press
- Werblowsky, R.J. Zwi and Benjamin Z. Kedar, eds. *Sacred Space: Shrine, City, Land*. New York, NY: New York University Press, 1998.
- Westenholz Joan Goodnick, ed., *Capital Cities: Urban Planning and Spiritual Dimensions*
- אלדר ע., גורן נ., מארב ירושלמי – המהלכים להעברת שגרירות ארה"ב לבינה, מכון ירושלים 2002
- בנבנישתי מירון, מול חומה הסגורה – ירושלים החצויה והמאוחדת, וידנפלד וניקולסון, ירושלים 1973

המכון לתכנון מדיניות עם יהודי (מיסודה של הסוכנות היהודית לא"י) בע"מ

המכון לתכנון עם יהודי הוקם בשנת 2003 כמוסד עצמאי שלא למטרת רווח. המכון בוחן את האתגרים, האיומים וההזדמנויות העומדים בפני העם היהודי, ועוסק בתכנון מדיניות אסטרטגית המיועדת להבטיח שגשוג לטווח ארוך. הממשק עם קבלת ההחלטות בפועל מחוזק באמצעות סיוע לגופים יהודיים מרכזיים בקביעת סדר יום והצגת חלופות מדיניות מנומקות וחדשניות.

בין הפרויקטים בשלבי ביצוע בשנת 2007:

- הערכה שנתית של המצב והדינמיקות של העם היהודי
- עתידים חלופיים לעם היהודי לשנת 2025
- מדיניות דמוגרפית יהודית
- שיפור מעמדו של העם היהודי במעצמות עולות ללא מסורת תנ"כית
- ניהול משברים בעם היהודי
- אסטרטגיה של העם היהודי כלפי האסלאם
- זהות יהודית גלובלית
- שיפור הדימוי של העם היהודי

המכון מקדם שיח מדיניות בקרב המנהיגות היהודית על-ידי פרסום ניירות עמדה והכנת מסמכי רקע למקבלי החלטות. כן מטפח המכון אנשי מקצוע בתחום תכנון מדיניות המתמקדים בענייני העם היהודי, במטרה לסייע בטיפוח יכולות חשיבה אסטרטגית ותכנון מדיניות בקרב העם היהודי.

המכון לתכנון מדיניות עם יהודי
(מיסודה של הסוכנות היהודית לא"י) בע"מ

קמפוס גבעת רם
ת.ד. 4689 - ירושלים 92228

www.jpppi.org.il
דואל: info@jpppi.org.il